

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ
ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра Теорії спорту та фізичної культури

Нерода Н.В.

ЛЕКЦІЯ

на тему

**«ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ СКЛАДОВИХ АДАПТИВНОГО СПОРТУ
В МІЖНАРОДНІЙ ОЛІМПІЙСЬКІЙ СИСТЕМІ»**

з дисципліни

«АДАПТИВНИЙ СПОРТ»

для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт
ХІ-й (денна форма навчання), ХІІІ-й с. (заочна форма навчання)

ЛЬВІВ - 2024

Тема 2. Характеристика окремих складових адаптивного спорту в міжнародній олімпійській системі

1. Історія та періодизація Паралімпійських ігор. Програма Паралімпійських ігор.
2. Історія та періодизація Дефлімпійських ігор. Програма Дефлімпійських ігор.
3. Історія та періодизація Спеціальних Олімпіад. Програма Спеціальних Олімпіад.

1. Історія та періодизація Паралімпійських ігор. Програма Паралімпійських ігор

1.1. Історія та періодизація Паралімпійських ігор.

Сучасні Паралімпійські Ігри, де змагаються і спортсмени з ураженнями опорно-рухового апарату, з ураженнями зору та спортсмени з порушеннями інтелектуального розвитку (1996-2000 рр., з 2012 р.), виникли завдяки діяльності Людвіга Гуттманна та Міжнародної Федерації Сток-Мандевільських Ігор, що провела в Англії перші змагання для спортсменів-спинальників. Одночасне проведення Ігор XIV Олімпіади у Лондоні у 1948 р. і перших змагань зі стрільби з лука для осіб з інвалідністю з параплегією в Сток-Мандевілі наштовхнуло на ідею проведення масштабних, комплексних змагань для людей з інвалідністю. Нині проводяться літні (з 1960 р.) та зимові (з 1976 р.) Паралімпійські Ігри.

За аналогією із періодизацією Ігор Олімпіад, при визначенні періодів розвитку такого суспільного явища, як Паралімпійський спорт, слід орієнтуватися на сукупність чинників суспільного, організаційного та власне спортивного характеру.

Постійне зростання значення та авторитету Паралімпійських Ігор ілюструє динаміка кількості їх учасників - країн та спортсменів, а також кількості нозологічних груп спортсменів-паралімпійців. Так, якщо у I Паралімпійських Іграх взяло участь 400 спортсменів з 23 країн, то у XVII літніх Паралімпійських Іграх в 2024 р. кількість країн-учасниць збільшилася в вісім разів і склала 185 офіційних та 1 незалежну команду, а спортсменів збільшилася удесятеро і склала 4400 учасники. Подібна, хоча й менш вражаюча тенденція спостерігається і у зимових Паралімпійських Іграх – від 250 спортсменів 14 країн на перших Іграх до 560 учасників 46 країн на XIII Зимових Паралімпійських іграх.

Нозологічний склад учасників Паралімпійських Ігор наведено у табл. 1. Так, якщо у Паралімпійських Іграх 1960-1968 рр. брали участь лише спортсмени з ураженнями хребта та спинного мозку, то вже з Паралімпійських Ігор 1972 р. починається як демонстраційна, так і офіційна участь спортсменів інших нозологій – з ураженнями зору (у 1972 р. – демонстраційна, а з 1976 р. офіційна участь), з іншими ураженнями опорно-рухового апарату (з 1976 р., окрім Паралімпійських Ігор 1980 р.), ампутаціями та наслідками церебрального паралічу (з 1980 р.).

Таблиця 1.

Нозологічні групи спортсменів у літніх Паралімпійських Іграх

Рік та місце проведення Паралімпійських Ігор	Ураження спинного мозку	Вдл зору	Інші ураження опорно-рухового апарату ("Les Autres")	Ампутації	Наслідки церебрального паралічу	Порушення інтелектуального розвитку
1960, Рим	■					
1964, Токіо	■					
1968, Тель-Авів	■					
1972, Гейдельберг	■	■				
1976, Торонто	■	■	■			
1980, Арнем	■	■	■	■	■	
1984, Нью-Йорк, Сток-Мандевіль	■	■	■	■	■	
1988, Сеул	■	■	■	■	■	
1992, Барселона	■	■	■	■	■	■
1996, Атланта	■	■	■	■	■	■
2000, Сідней	■	■	■	■	■	■
2004, Афіни	■	■	■	■	■	■
2008, Пекін	■	■	■	■	■	■
2012, Лондон	■	■	■	■	■	■
2016, Ріо де Жанейро	■	■	■	■	■	■
2020, Токіо	■	■	■	■	■	■
2024, Париж	■	■	■	■	■	■

Офіційна участь
 Демонстраційна участь

Спортсмени усіх зазначених нозологій змагалися у Паралімпійських Іграх 1984 р., хоча й у різних містах (Нью-Йорк та Сток-Мандевіль), а з наступних Ігор у Сеулі (1988 р.) – у єдиних комплексних змаганнях. Демонстраційна участь спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку відбулася у 1992 р. Офіційно спортсмени цієї нозології змагалися у Паралімпійських Іграх 1996-2000 рр., та з 2012 р.

Спортсмени різних нозологій розподіляються на змагальні групи відповідно до загальних та функціональних класифікацій. Більш детально класифікації спортсменів у Паралімпійських Іграх подано у відповідному розділі.

Аналіз зазначених чинників дає підстави виділити періодизацію Паралімпійських Ігор. Періоди відрізняються кількістю країн та спортсменів, що брали участь у Паралімпійських Іграх, кількістю видів спорту та спортивних дисциплін, розіграних комплектів нагород, класифікаційних груп та нозологічним складом учасників, функціонуванням організаційних структур адаптивного спорту тощо.

Отже, основними періодами розвитку Паралімпійських Ігор є:

- Сток-Мандевільський період 1952- 1959 рр. (I-VIII Сток-Мандевільські Ігри)
- Перший Паралімпійський період – 1960-1972 рр. (I-IV Паралімпійські Ігри);
- Другий Паралімпійський період -1976-1988 рр. (V-VIII Паралімпійські Ігри);
- Третій Паралімпійський період – з 1992 р. (з IX Паралімпійських Ігор).

Слід зауважити, що межі періодів розвитку Паралімпійських Ігор є досить умовними. Наприклад, незважаючи на те, що нам виявляється більш доцільним відраховувати початок третього Паралімпійського періоду з 1992 р. - IX Паралімпійських Ігор, тобто перших, що проведені під егідою Міжнародного Паралімпійського Комітету, є певні підстави взяти за точку відліку 1989 р. - момент його створення.

Також необхідно відзначити, що у різних інформаційних джерелах відомості про кількісний склад учасників Паралімпійських Ігор, кількість видів спорту та спортивних дисциплін тощо дещо відрізняються. Це зумовлено, перш за все, відсутністю, особливо в перших періодах розвитку Паралімпійських Ігор, уніфікованої системи обліку зазначених показників.

Загальна характеристика Сток-Мандевільського періоду (1952-1959 рр.)

Як було зазначено, у 1952 р. відбулися I Міжнародні Сток-Мандевільські Ігри. У змаганнях зі стрільби з лука взяли участь паралізовані спортсмени-ветерани з Великої Британії та Нідерландів. Відтоді Сток-Мандевільські ігри стали проводитися щороку, збільшилася кількість учасників, прилучилися спортсмени з ФРН, Швеції, Норвегії, поширився і діапазон видів спорту. З метою керівництва міжнародними іграми для паралізованих була створена Міжнародна Федерація Сток-Мандевільських Ігор.

Під час проведення Олімпійських ігор у Мельбурні в 1956 році МОК нагородив Міжнародну Федерацію Сток-Мандевільських Ігор Кубком Фернлі за втілення олімпійських ідеалів гуманізму. Поступово світ переконувався у тому, що спорт не є прерогативою лише здорових людей, і що люди з інвалідністю, навіть з такими тяжкими ураженнями, як пошкодження хребта, при бажанні можуть стати спортсменами і брати участь у змаганнях.

У Сток-Мандевілі на кошти осіб з інвалідністю, пенсіонерів і добровільні пожертви був збудований стадіон для тренувань і змагань спортсменів з інвалідністю. Муніципалітет і мешканці цього міста зробили усе, щоб перебування у ньому стало радісним і пам'ятним. У 1957 р. на міжнародні ігри параплегиків прибуло 360 учасників із 24 країн. У 1959 р. у “Книзі правил Сток-Мандевільських ігор для паралізованих” Л.Гуттманном були опубліковані усі правила, розроблені для окремих видів спорту. “Мета Сток-Мандевільських ігор, - писав Л.Гуттманн, - об'єднати паралізованих чоловіків і жінок із усіх кінців світу в міжнародному спортивному русі, і нехай спорт надихне, дасть надію і

підбадьорить тисячі паралізованих”. У 1960 р. ІХ Міжнародні Сток-Мандевільські Ігри відбулися за межами Великої Британії - у Римі, і фактично стали І Паралімпійськими Іграми.

Загальна характеристика першого Паралімпійського періоду (1960-1972 рр.)

У Паралімпійських Іграх першого періоду змагалися спортсмени з ураженнями хребта та спинного мозку, і лише у ІV Паралімпійських Іграх взяли демонстраційну участь спортсмени з ураженнями зору.

Хронологія та кількісний склад учасників Паралімпійських Ігор першого періоду представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Хронологія Ігор першого Паралімпійського періоду

Проведення Ігор			Кількість учасників	
Ігри	Рік	Місце	Спортсменів	Країн
I	1960	Рим, Італія	400	23
II	1964	Токіо, Японія	390*	22
III	1968	Тель-Авів, Ізраїль	750*	29
IV	1972	Гейдельберг, Німеччина	1004	44

*орієнтовна кількість

Перші Паралімпійські Ігри відбулися в Римі у 1960 р., у цих змаганнях брало участь 400 паралізованих спортсменів, які представляли 23 країни. Усього в легкій атлетиці було розіграно 26 комплектів нагород. Фехтування було представлено двома видами зброї, а саме рапірою та шаблею. Найбільша кількість спортсменів представляли Італію, а також США, Велику Британію, які і очолили рейтингову таблицю, завоювавши найбільшу кількість медалей. У І Паралімпійських Іграх також брали участь спортсмени Ізраїлю, Нідерландів, Південної Африки, Бельгії, Швеції, Франції, Німеччини, Австралії та інших країн.

Програма передбачала змагання зі стрільби з лука, плавання, баскетболу, фехтування, метання дротиків, снукеру, настільного тенісу і легкої атлетики.

Стрільба з лука була включена в програму ігор як один з основних видів спорту, тому що на той час він вже став традиційним для змагань паралізованих спортсменів. Як відомо, саме з цього виду спорту і почалась історія паралімпійського спорту.

Плавання і легка атлетика були включені в програму Паралімпійських Ігор як найбільш поширені види спорту, а також доступні спортсменам з інвалідністю з різними ступенями ураження. В плаванні були представлені усі стилі і розіграно 62 комплекти нагород.

В легкій атлетиці на перших іграх були представлені лише швидкісно-силові дисципліни, а саме метання спису, штовхання ядра та специфічний вид програми Паралімпійських Ігор - метання булави (“індіанського жезла”). Окрім того спортсмени змагалися у п’ятиборстві. Розіграно 3 комплекти медалей: 2 серед чоловіків і 1 серед жінок.

Настільний теніс в подальшому став одним з важливіших видів спорту не лише паралімпійської програми, а й реабілітаційних заходів. На перших іграх було розіграно 11 комплектів медалей. Спортсмени змагались індивідуально та в парах.

Специфічним видом спорту було метання дротиків, особливістю змагань з якого є спільні змагання чоловіків та жінок.

Протягом першого періоду програма Ігор розширилась на два офіційні види спорту, а саме паверліфтинг і лаунбол. Паверліфтинг включав лише одну нозологічно детерміновану вправу - жим лежачи. На II Паралімпійських Іграх, коли цей вид спорту був включений до програми, в різних вагових категоріях було розіграно 4 комплекти нагород. Змагання з лаунболу проходять на відкритих майданчиках з трав'яним покриттям і нагадують боулінг. Пізніше цей вид спорту поступився у програмах Паралімпійських Ігор іншим змаганням з кулями – бочі. З'явилися також два показові види – голбол та стрільба.

Протягом першого періоду кількість комплектів нагород зростає пропорційно кількості видів спорту від 113 на I Паралімпійських Іграх 1960 р. до 189 на IV Паралімпійських Іграх 1972р. Спостерігається лінійна динаміка незначного збільшення як видів спорту, так і комплектів нагород .

Кількість комплектів нагород, розіграних серед чоловіків та жінок суттєво не відрізнялася: у I Паралімпійських Іграх серед чоловіків було розіграно 60 золотих медалей, серед жінок – 52 медалі, що склало відповідно 53% та 46%, окрім цього один комплект нагород був розіграний у змішаному виді програми (метанні дротиків). До завершення першого періоду Паралімпійських Ігор співвідношення між чоловічими і жіночими видами програми суттєво не змінилося: чоловічі види програми займали 53-58%, жіночі 41-46%, змішані 0,6-0,9%.

Виявлено ще одну специфічну особливість змісту Паралімпійської програми, а саме істотну диспропорцію у видах змагань, що належать до різних груп видів спорту згідно класифікації за специфікою рухів, а також структурою змагальної і тренувальної діяльності.

Переважає (у середньому 48,2 %) циклічних дисциплін у програмі Паралімпійських Ігор пов'язано, насамперед з великою кількістю класифікаційних (стартових) груп в цих видах програми, широким розповсюдженням таких видів спорту як легка атлетика та плавання, доступністю цих видів спорту людям з різноманітними ураженнями. До 1972р. програма змагань з легкої атлетики була розширена такими дисциплінами, як слалом 60 м та 100 м, естафета 4×40 м та 4×60 м (в усіх цих видах програми спортсмени змагалися у візках). До IV Паралімпійських Ігор представництво циклічних видів спорту зменшилось до 43,4%, а збільшилась кількість швидкісно-силових дисциплін (від 22,1% до 25,7%), спортивних ігор і, особливо, багатоборств - з 0,9% до 4,8%.

Значно в меншій мірі в першому Паралімпійському періоді були представлені одноборства (2,6-5,8%, у середньому 4,6%) і складнокоординаційні види спорту (7,1-7,9%, у середньому 7,6%), дещо більша питома вага спортивних ігор (10,7%-14,8%, у середньому 12,6%) завдяки специфічним для Паралімпійських Ігор видам спорту, таким як снукер та лаунбол.

Для Ігор першого Паралімпійського періоду характерно і те, що їх програма формувалась досить стихійно і визначалась лише Міжнародною федерацією Сток-Мандевільських ігор, були відсутній регламентований механізм суддівства і проведення змагань, стандартизація організаційної і матеріальної бази, місця

змагань не завжди були пристосовані для пересування на кріслах колісних, тому залучалась велика кількість волонтерів; не було єдиного міжнародного координаційного органу. Певний вплив на формування програми чинили погляди й особиста позиція Людвіга Гуттманна. Всі Ігри першого Паралімпійського періоду проходили під назвою “Міжнародні Сток-Мандевільські Ігри”.

Загальна характеристика другого Паралімпійського періоду (1976-1988 рр.)

Другий Паралімпійський період характеризується значним розширенням і упорядкуванням програми Паралімпійських Ігор, збільшенням кількості їх учасників, залученням до Ігор спортсменів різних нозологічних груп, а також активним формуванням міжнародної організаційної структури адаптивного спорту.

Хронологія та кількісний склад учасників Паралімпійських Ігор другого періоду представлені у таблиці 3.

Таблиця 3.

Хронологія Ігор другого Паралімпійського періоду

Проведення Ігор			Кількість учасників	
Ігри	Рік	Місце	Спортсменів	Країн
V	1976	Торонто, Канада	1657	42
VI	1980	Арнем, Нідерланди	2500*	42
VII	1984	Нью-Йорк, США	1780	41
		Сток-Мандевіль, Велика Британія	1100*	45
VIII	1988	Сеул, Південна Корея	3053	61

*орієнтовна кількість

Отже, протягом другого Паралімпійського періоду програма Ігор значно розширилась, були включені такі види спорту як волейбол, кульова стрільба, голбол, боротьба, велоспорт, футбол, кінний спорт, бочі, дзюдо, теніс – наприкінці другого періоду програма Ігор включала 17 видів спорту, що і пояснює значне збільшення кількості комплектів нагород. Непропорційно видам спорту більше, ніж в 2 рази, порівняно із IV Паралімпійськими Іграми, зросла кількість розіграних комплектів нагород: якщо у 1972 р. їх було 189, то у 1976 р. - 444 (Рис.2.10). Це пояснюється появою в легкій атлетиці великої кількості трекових дисциплін, а саме дистанцій 60 м, 100 м, 200 м, 400 м, 800 м, 1000 м та 1500 м, естафети 4×100м, і, відповідно, класифікаційних груп у них. Аналогічна ситуація спостерігалась і в плаванні.

Піком по кількості розіграних комплектів нагород став 1984р. - було розіграно 958 комплектів. В цей рік Паралімпійські Ігри проводились по два боки Атлантики: в Сток-Мандевілі і в Нью-Йорку, що було зумовлено бажанням спортсменів на візках провести свої Ігри окремо від спортсменів інших нозологій.

Хоча кількість видів спорту та комплектів нагород значно збільшилась, співвідношення між чоловічими та жіночими видами програми істотно не змінилося. Жіночі види програми – 37-41%, чоловічі – 57-62% та 0,3-2,1% – змішані, на відміну від Ігор Олімпіад, де таке співвідношення спостерігалось лише Іграх Олімпіади в Сіднеї у 2000 р. Лише на Паралімпійських Іграх 1988 р.

зменшилась кількість жіночих видів програми до 30% і збільшилась кількість чоловічих до 69%.

Також збільшення кількості комплектів нагород пов'язане із збільшенням кількості нозологій спортсменів – учасників. Якщо у першому Паралімпійському періоді в іграх брали участь спортсмени лише однієї нозології (з ураженнями хребта і спинного мозку), то вже в 1980 р. у Арнемі їх було чотири: спортсмени з ПХСМ, з ампутаціями, з ураженнями зору та наслідками церебрального паралічу. Відповідно, в кожній нозології з'явилась велика кількість стартових груп, що особливо проявилось на Іграх 1988р. (зустрічались випадки, коли в стартовій групі не набиралося навіть 3-х спортсменів). Вперше на цих Іграх до програми було включено марафон на кріслах колісних як показовий вид спорту, але між учасниками цієї дисципліни було розіграно 11 комплектів нагород.

Спортсмени різних нозологій наступним чином були представлені в різних видах спорту: баскетбол – спортсмени з ураженнями хребта та спинного мозку; велоспорт – спортсмени з ураженнями зору, ампутаціями, наслідками церебрального паралічу; бочі – спортсмени з наслідками церебрального паралічу; футбол – з наслідками церебрального паралічу; легка атлетика, плавання – усі види уражень; волейбол – з ампутаціями та іншими ураженнями опорно-рухового апарату; дзюдо – з ураженнями зору; кінний спорт – усі види уражень; теніс та стрільба з лука – ураженнями хребта та спинного мозку; паверліфтинг – ураженнями хребта та спинного мозку та ампутаціями; стрільба кульова – ураженнями хребта та спинного мозку, ампутаціями, наслідками церебрального паралічу; настільний теніс – ураженнями хребта та спинного мозку, ампутаціями, наслідками церебрального паралічу та іншими ураженнями опорно-рухового апарату; фехтування – з ураженнями хребта та спинного мозку та наслідками церебрального паралічу; голбол – з ураженнями зору; метання дротиків – з ураженнями хребта та спинного мозку; лаунбол – ураженнями хребта та спинного мозку.

Участь в Паралімпійських Іграх спортсменів різних нозологій зумовлено створенням у цьому періоді (1976-1988 рр.) Міжнародних спортивних федерацій (організацій): у 1978 р. – Міжнародної спортивно-рекреаційної організації осіб з церебральним паралічем, у 1981 р. – Міжнародної спортивної асоціації осіб з ураженнями зору тощо.

Структура програм Паралімпійських Ігор, співвідношення груп видів спорту зазнали певних змін порівняно із першим періодом. Відбулося суттєве збільшення циклічних дисциплін (до 57,2%) за рахунок інших видів програми - складнокоординаційних (5,1%), спортивних ігор (8,0%) та одноборств (3,1%). Майже не змінилася питома вага швидкісно-силових дисциплін та багатоборств (23,5 та 3,1% відповідно).

У зв'язку із зростанням популярності і авторитету Паралімпійських Ігор як соціального явища виникла необхідність створення координаційного органу, який би визначав зміст паралімпійської програми і забезпечував збалансованість між різними видами спорту з огляду на інтереси міжнародних спортивних організацій, зацікавлених у поширенні свого виду спорту. В березні 1982 р. створено координаційний комітет (ІСС) для проведення спортивних змагань осіб з інвалідністю. Паралімпійські Ігри 1984 р. вперше було проведено централізовано

під керівництвом єдиного міжнародного органу – Міжнародного Координаційного Комітету.

У 1988 р. VIII Паралімпійські Ігри були проведені на тих самих спортивних спорудах та майданчиках, що і Ігри Олімпіади у Сеулі. За ствердженням колишнього Президента Міжнародного Паралімпійського Комітету д-ра Роберта Стедварда, саме на VIII Паралімпійських Іграх відбулася зміна Паралімпійських пріоритетів з реабілітації на спорт вищих досягнень.

Після понад двадцятирічної перерви вдалося повернутися до задуму сера Л. Гуттманна і проводити Паралімпійські Ігри в тому самому місті і на тих самих спортивних спорудах, що й Ігри Олімпіади. Можливість реалізувати це історичне рішення сприяла значному підвищенню соціального значення Паралімпійських Ігор та актуалізації назви цих змагань – використання префіксу “пара” – “подібний” або “той, що приєднався”. Взагалі ж у другому Паралімпійському періоді Ігри мали назви “Торонтолімпіада” (1976 р.), “Олімпіада для інвалідів. Арнем” (1980 р.), “Паралімпійські Ігри” (1984 та 1988 рр.)

Загальна характеристика третього Паралімпійського періоду (з 1992 р.)

У третьому Паралімпійському періоді Паралімпійський спорт набуває повного суспільного визнання і стає суттєвою складовою громадського життя. У третьому Паралімпійському періоді визначальним фактором у розвитку Паралімпійського спорту стає діяльність Міжнародного Паралімпійського Комітету, що його було створено у 1989 р., і членами якого стали шість міжнародних спортивних організацій: Міжнародний Спортивний Комітет Глухих, Міжнародна Федерація Сток-Мандевільських Ігор, Міжнародна Спортивна Організація Інвалідів, Міжнародна Спортивна і Рекреаційна Асоціація (осіб з) Церебральним Паралічем, Міжнародна Спортивна Асоціація Сліпих, Міжнародна Спортивна Асоціація (для осіб) з Розумовими Вадами. Президентом Міжнародного Паралімпійського Комітету було обрано д-ра Роберта Стедварда.

У останніх Паралімпійських Іграх ХХ століття були представлені 127 країн та 3843 спортсмена, тобто кількість країн зросла в 6 разів, а кількість спортсменів в 9,5 разів порівняно з першими Паралімпійськими іграми 1960 р., що свідчить про бурхливий розвиток і популярність Паралімпійського спорту. На XVII Паралімпійських іграх в Парижі (2024) змагалися 4400 спортсмени з 170 країн (табл.4).

Таблиця 4.

Хронологія Ігор третього Паралімпійського періоду

Проведення Ігор			Кількість учасників	
Ігри	Рік	Місце	Спортсменів	Країн
IX	1992	Барселона, Іспанія	3020	82
X	1996	Атланта, США	3195	103
XI	2000	Сідней, Австралія	3843	127
XII	2004	Афіни, Греція	3969	136
XIII	2008	Пекін, Китай	4000	148
XIV	2012	Лондон, Велика Британія	4236	160
XV	2016	Ріо де Жанейро, Бразилія	4328	159+ІРА
XVI	2020	Токіо, Японія	4393	162

XVII	2024	Париж, Франція	4400	170+2
------	------	----------------	------	-------

Формування програм Паралімпійських Ігор у третьому періоді відбувалося під впливом суспільних чинників, що виявилось в наданні переваги більш видовищним і поширеним у світі, а також у Олімпійській програмі видам спорту.

Саме через надання переваги більш видовищним і поширеним у світі, а також у Олімпійській програмі видам спорту до програм Ігор третього Паралімпійського періоду було включено регбі на візках (2000), вітрильний спорт (2000), футбол 5x5 (2004), веслування (2008), пара-каное (2016), пара-тріатлон (2016), бадмінтон та пара-тхеквандо (2020), які замінили вітрильний спорт та футбол 7x7. Повернено після нетривалої відсутності кінний спорт (1996). З іншого боку, з програми було вилучено менш популярні снукер та лаунбол. Таким чином, кількість видів спорту в період з Ігор 1992 р. до Ігор 2008 р. зросла від 15 до 20. В 2024 році кількість видів спорту склала 22.

Кількість комплектів нагород, розіграних у IX Паралімпійських Іграх (Барселона, 1992 р.) значно зменшилася порівняно з Сеульськими іграми 1988 р. – з 729 до 491, що пояснюється об'єднанням класифікаційних груп різних нозологій не за видами ушкоджень, а за збереженими можливостями. Фактично, було запроваджено сучасні принципи функціональних класифікацій спортсменів-паралімпійців.

Протягом третього Паралімпійського періоду кількість комплектів розіграних нагород збільшувалась пропорційно кількості видів спорту – від 491 до 551, розіграних у XI Паралімпійських Іграх (Сідней, 2000 р.). Після Паралімпійських ігор в Афінах (2004), незважаючи на зростання кількості видів спорту, спостерігається зниження кількості комплектів нагород: 519 (Афіни, 2004), 472 (Пекін, 2008), 503 (Лондон, 2012), 528 (Ріо-де-Жанейро, 2016), 539 (Токіо, 2020), 549 (Париж, 2024) і подальшим зниженням що пов'язано з введенням лімітів на кількість ліцензій в кожному виді спорту.

Кількість жіночих видів програми у 1992 р. порівняно з 1988 р. незначно збільшилась (з 30% до 32,4%), відповідно представництво чоловічих видів програми зменшилось (з 68,9% до 64,4%). Проте, на Паралімпійських іграх в Токіо-2020 та на Іграх в Парижі-2024 кількість жіночих видів програми становить 42,3%, а чоловічих - 50,7 %. Таке врівноваження пов'язане з реалізацією політики МПК щодо гендерної рівності. Окрім того починає збільшуватись кількість змішаних видів програми – 7% у зв'язку з обмеженою кількістю спортсменів однієї статі з однаковим видом пошкодження та обмеженням можливості розширення програми Ігор.

Змішані дисципліни представлені такими як бочі (у всіх Іграх, окрім 1984 р., змагалися разом чоловіки і жінки), частково велоспорт (на XI Іграх у міксті було розіграно 20 комплектів нагород), регбі на візках, вітрильний спорт, кінний спорт, кульова стрільба, бадмінтон.

Співвідношення груп спортивних дисциплін у цьому періоді є практично незмінним: циклічні 59-61% (в середньому 60,4%), швидкісно-силові 19-21% (в середньому 20,2%), спортивні ігри 8,7-9% (в середньому 8,8%), складнокоординаційні 4,7-5,4% (в середньому 5%), багатоборства 1,3-1,5% (в середньому 1,4%). Це дає підстави стверджувати, що відбулася відносна стабілізація програми літніх Паралімпійських Ігор.

Третій Паралімпійський період знаменувався і подальшим розширенням нозологічного складу спортсменів. Були залучені спортсмени з затримкою порушеннями інтелектуального розвитку (1996- 2000, з 2012 р.) .

1.2. Зимові Паралімпійські Ігри

Зимові види спорту для осіб з інвалідністю почали поступово виникати після Другої світової війни, тому що багато постраждалих військовослужбовців намагалися повернутися до своїх спортивних занять.

Один з засновників зимового спорту для осіб з ураженням опорно-рухового апарату австрієць С.Звікнагль (S.Zwicking) із двома ампутованими ногами, експериментував із використанням протезів у лижному спорті. Нововведення торкнулися і лижного спорядження. Виник, наприклад, трьохслід (three-track) - лижа на одній нозі, із використанням двох лижних палиць-стабілізаторів, що мають закріплені маленькі лижі і разом залишають на снігу три сліди. Перші змагання з лижного спорту three-track у Австрії у лютому 1948 року зібрали 17 учасників. З 1970 року розпочалися змагання з лижного спорту між спортсменами різних нозологічних груп.

У 1974 році був проведений перший чемпіонат світу у Гранд Борнанд, у Франції, у програмі якого були представлені гірськолижний спорт і лижні гонки для спортсменів з ампутаціями і порушеннями зору.

У сучасних Зимових Паралімпійських Іграх спортсмени з ураженнями зору беруть участь у змаганнях у парі з лідером – зрячим спортсменом. Спортсмени з однобічною ампутацією вище коліна змагаються на одній лижі зі стабілізаторами, з однобічною ампутацією нижче коліна, можуть використовувати протези і змагатися так само, як здорові спортсмени. Спортсмени з двобічними ампутаціями або з ушкодженнями спинного мозку використовують лижні «боби» і т.д.

Спортсмени розподіляються на стартові групи, позначені «LW» або «B» (від англ. “locomotion winter” – рух взимку та “blindness” - сліпота)

Так, учасники змагань з гірськолижного спорту поділяються на три категорії: спортсмени що змагаються стоячи (LW1 - LW9), сидячи на пристосуванні “монолижа” або “боб” (LW10 - LW12), спортсмени з порушенням зору (B1-3). Учасники змагань з лижних гонок і біатлону розділяються на три основні категорії: спортсмени, що змагаються стоячи (LW2-9), сидячи (LW10-12), із порушенням зору (B1-3). У свою чергу кожна категорія підрозділяється на класи у відповідності зі ступенем наявного порушення організму. Існують також комбіновані класи із системою гандикапу. До призупинення участі *INAS-FID* у Паралімпійських Іграх (2000 р.), спортсмени з порушеннями інтелекту виступали в окремій групі. Хронологія і нозологічний склад учасників Зимових Паралімпійських Ігор подані в таблицях 5 та 6.

Перші Зимові Паралімпійські Ігри проводилися в 1976 році у Орнсколдсвіку, Швеція. Були проведені змагання з гірськолижного спорту і лижних гонок серед спортсменів з ампутаціями і ураженнями зору, як показовий вид було подано санні перегони. У неофіційному командному заліку першенствували німецька команда, що завоювала 27 медалей (9 золотих, 12 срібних та 6 бронзових), швейцарські спортсмени з 11 медалями (9 золотими,

срібною та бронзовою) і паролімпійці Фінляндії з 8 золотими, 7 срібними і 7 бронзовими медалями.

Успіх перших Ігор спонукав організаторів до проведення других Зимових Паралімпійських Ігор у 1980 році в Гейло, Норвегія, де також був проведений показовий захід - швидкісний спуск на санях. У неофіційному заліку перемогла команда Фінляндії, на рахунку якої було 13 золотих, 7 срібних і 9 бронзових медалей. За ній розташувалися Норвегія з 11 золотими, 7 срібними, 4 бронзовими медалями й Австрія - по 6 золотих і бронзових, 10 срібних медалей.

У 1984 році, на XIV зимових Олімпійських Іграх у Сараєво 30 спортсменів-ампутантів продемонстрували гігантський слалом на трьох лижах. III Зимові Паралімпійські Ігри проходили в 1984 році в Інсбруці, Австрія і завершилися перемогою австрійської команди з 41 золотою, 21 срібною і 20 бронзовими медалями. Другими були фіни - 19 золотих, 9 срібних і 6 бронзових медалей, третіми - норвежці (15-14-12).

Таблиця 5.

Хронологія Зимових Паралімпійських Ігор

Проведення Ігор		Кількість учасників	
Рік	Місце	Спортсменів	Країн
1976	Орнсколдсвік, Швеція	250*	14
1980	Гейло, Норвегія	350*	18
1984	Інсбрук, Австрія	350*	22
1988	Інсбрук, Австрія	397	22
1992	Альбервілль, Франція	475	24
1994	Ліллекхаммер, Норвегія	1000*	31
1998	Нагано, Японія	571	32
2002	Солт-Лейк-Сіті, США	580	36
2006	Турин, Італія	600	39
2010	Ванкувер, Канада	506	44
2014	Сочі, Росія	547	45
2018	Пхьончхан, Південна Корея	570	49
2022	Пекін, Китай	650	49
*орієнтовна кількість			

Таблиця 6.

Нозологічні групи спортсменів у Зимових Паралімпійських Іграх

Рік та місце проведення Паралімпійських Ігор	Ураження зору	Ампутації	Пошкодження спинного мозку	Інші порушення опорно-рухового апарату ("Les Autres")	Наслідки церебрального паралічу	Відхилення розумового розвитку
1976, Орнсколдсвік						
1980, Гейло						
1984, Інсбрук						
1988, Інсбрук						
1992, Альбервілль						
1994, Ліллекхаммер						
1998, Нагано						
2002, Солт-Лейк-Сіті						
2006, Турин						
2010, Ванкувер						
2014, Сочі						
2018, Пхьончхан						
2022, Пекін						

■ Офіційна участь

■ Демонстраційна участь

Зимова Паралімпіада 1988 року знову проводилася у Інсбруці, Австрія. Паралімпійці не зібралися в Олімпійському Калгарі через фінансові й організаційні проблеми. У IV Зимових Паралімпійських Іграх взяли участь 397 спортсменів із 22 країн. Вперше були проведені змагання з гірськолижного спорту і лижних гонок сидячи в бобах.

У цих Іграх уперше взяла участь команда СРСР, що завоювала 2 бронзові медалі. Норвегія, Австрія і Німеччина завоювали 60 (25-21-14), 44 (20-10-14) і 30 (9-11-10) медалей відповідно.

V Зимові Паралімпійські Ігри проходили в Альбервіллі (Франція) у 1992 році. Вперше Зимові Паралімпійські Ігри були проведеними у столиці Зимових Олімпійських Ігор, але через непридатність льодових арен для спортивних заходів інвалідів, проводилися лише змагання з гірськолижного спорту і лижних гонок. По цих видах спорту були проведені також показові виступи спортсменів із ураженнями розумового розвитку. Перемогла команда США з 45 медалями.

Внаслідок змін регламенту Олімпійських Ігор, що передбачали проведення Зимових Олімпійських Ігор через два роки після Ігор Олімпіади, наступні Зимові Паралімпійські Ігри були проведені в 1994 році в Ліллекхаммері, Норвегія,

продемонструвавши єдність Олімпійського і Паралімпійського рухів. Близько 1000 спортсменів були розселені в Паралімпійському селищі, пристосованому для пересування на колясках. Церемонія відкриття відбулася 10 березня у присутності Її Величності королеви Норвегії.

У Ліллекхаммері відбувся дебют Паралімпійського хокею сидячи, що у подальшому став надзвичайно популярним видом Паралімпійської програми.

Команда хазяїв Ігор завоювала найбільшу кількість медалей - 64, у тому числі 29 золотих, 22 срібних і 13 бронзових. Команда Німеччини, також із 64 медалями (25-21-18) посіла друге місце в неофіційному заліку, випередивши США (24-12-7).

Церемонію закриття 19 березня в Гакон Холе відвідали король і королева Норвегії.

VII Зимові Паралімпійські Ігри 1998 року, були першими Зимовими Паралімпійськими Іграми, що проводились за межами Європи - у Нагано (Японія) і допомогли поглибити інтеграцію спортсменів-інвалідів, а також розширити міжнародний ареал Паралімпійського спорту. Його Імператорська Високість Принц Японії офіційно оголосив Ігри відкритими 5 березня. Ігри проводилися з 5 по 14 березня.

Протягом 10 днів були проведені змагання у 34 дисциплінах 5 видів спорту - гірськолижного спорту, лижних гонок, біатлону, ковзанярського спорту і хокею.

На Ігри в Нагано прибули 571 спортсмен і 575 осіб делегацій із 32 країн.

Спортсмени Норвегії повторили успіх попередніх Ігор і посіли перше місце в неофіційному заліку з 18 золотими медалями. Німеччина розмістилася слідом із 14 золотими медалями, за нею були Сполучені Штати із 13 золотими нагородами. Збірна команда України (12 спортсменів) завоювала 9 медалей: 3 золоті, 2 срібні, 4 бронзові.

Ігри у Нагано яскраво продемонстрували зростання суспільного інтересу до зимового Паралімпійського спорту, для їх висвітлення прибуло 1468 представників засобів масової інформації. Під час Ігор було зареєстровано 151376 глядачів, у тому числі 15634 на Церемоніях відкриття і закриття. Офіційна Web-сторінка Ігор зареєструвала протягом Ігор 7700000 відвідувань, по 1000000 у перший та другий дні змагань.

VIII Зимові Паралімпійські Ігри 2002 року проводилися 7-16 березня в Солт-Лейк-Сіті, у США.

Вперше офіційно діяв спільний Організаційний Комітет Зимових Олімпійських і Зимових Паралімпійських Ігор. "Ця концепція була дуже успішна і буде моделлю для усіх майбутніх Оргкомітетів" сказав Президент Міжнародного Паралімпійського Комітету Ф.Кравен. Оргкомітети Атен-2004 і Турина-2006 також прийняли цю структуру.

Церемонія відкриття Ігор відбулася 7 березня на Олімпійському стадіоні Райс-Екклз. Ерік Вейхенмейер, перший незрячий спортсмен, що підкорив Еверест, ніс Паралімпійський смолоскип у супроводі собаки-поводиря і запалив Паралімпійський вогонь разом з американськими монолижниками Маффі Девис та Крисом Вадделлом. У шоу відкриття брали участь зірки естради Стіві Уандер, Ванесса Мей та ін.

У програмі Ігор були представлені гірськолижний спорт, лижні гонки, біатлон і хокей. Відбувся зимовий Паралімпійський дебют Андори, Чилі, КНР,

Хорватії, Греції й Угорщини. Кваліфікаційні стандарти Солт-Лейк-Сіті були дуже суворими для забезпечення високого рівня результатів і проведення Ігор. 58-літня норвезька спортсменка Ронгильда Мюклебуст виграла у своєму класі (LW 12) чотири лижні гонки сидячи і одну в біатлоні, випередивши українку Олену Юрковську, що завоювала 1 срібну і три бронзових медалі.

З 250000 квитків, було продано біля 85 %. Найбільша кількість глядачів відвідала Церемонію відкриття і хокейний фінал США - Норвегія, де першенствували хокеїсти США.

Ігри висвітлювалися понад 800-ми акредитованими представниками засобів масової інформації, велися всесвітні прямі трансляції змагань.

На жаль, 12 березня був зареєстрований перший допінг-випадок в історії Зимових Паралімпійських Ігор. Німецький біатлоніст Томас Олснер був позбавлений золотої Паралімпійської нагороди і дискваліфікований на два роки.

У неофіційному командному заліку перше місце виборола Німеччина, на рахунку якої було 33 медалі, у тому числі 17 золотих, 1 срібна і 15 бронзових. Другими були спортсмени США з 43 медалями (10 золотих, 22 срібних і 11 бронзових), третіми норвежці з 19 медалями, серед яких було 10 золотих, 3 срібних і 6 бронзових.

Збірна команда України у складі 11 спортсменів завоювала 12 медалей (6 срібних і 6 бронзових).

IX зимові Паралімпійські ігри 2006 р. Турин, Італія, де відбувся дебют кьорлінгу на інвалідних візках. В змаганнях взяли участь 477 спортсменів-інвалідів з 39 країн світу. Розіграно 64 комплекти нагород.

X зимові Паралімпійські ігри, Ванкувер, Канада, 2010 р. У змаганнях Паралімпіади взяли участь 1300 спортсменів з 44 країн. Вони змагались за медалі у п'яти видах спорту: гірських лижах, біатлоні, керлінгу, лижному кросі та хокеї.

У Ванкувері українські спортсмени (19 - паралімпійців та 7 - т.з. спортсменів - лідерів,)вперше змагались у трьох видах спорту: в лижних перегонах, в біатлоні і вперше в гірськолижному спорті.

XI зимові Паралімпійські ігри 2014 р. проходили в Сочі, Росія. Програма XI зимових Паралімпійських ігор включала п'ять зимових паралімпійських видів спорту: гірськолижний спорт, біатлон, лижні гонки, керлінг на візках і следж хокей. В якості однієї з дисциплін гірськолижного спорту на Іграх в Сочі дебютував новий паралімпійський вид спорту - пара-сноуборд, в якому було розіграно два комплекти нагород (у чоловіків і жінок).

У неофіційному медальному заліку українська збірна зайняла четверте місце, здобувши 5 золотих, 9 срібних і 11 бронзових медалей (разом — 25), поступившись збірній Росії, Німеччини та Канади. За загальною кількістю медалей у медальному заліку Україна посіла 2 місце, поступившись лише збірній Росії (80 медалей).

XII зимові Паралімпійські ігри 2018 р. проходили в Пхьончхані, Південна Корея. Програма XI зимових Паралімпійських ігор включала шість зимових паралімпійських видів спорту: гірськолижний спорт, біатлон, лижні гонки, керлінг на візках, следж хокей та пара-сноуборд, в яких було розіграно 80 комплектів нагород.

Україну в Пхьончхані представляли 31 спортсмен, які брали участь в змаганнях з біатлону, лижних перегонах та парасноуборді. У неофіційному заліку

збірна України посіла 6 місце із 7 золотими, 7 срібними та 8 бронзовими медалями, а за кількістю нагород — 4 місце із 22 медалями.

Програма XIII Паралімпійських ігор в Пекіні залишилася незмінною – 6 видів спорту, проте кількість комплектів нагород зросла до 78. У цих іграх взяли участь 564 спортсмени, які представляли 46 національних паралімпійських комітетів. Напередодні церемонії відкриття, після погроз бойкоту з боку кількох національних паралімпійських комітетів, МОК оголосив, що білоруським та російським спортсменам було заборонено брати участь у зимових Паралімпійських іграх 2022 року через порушення Олімпійського перемир'я.

1.3. Термін “Паралімпіада”

За свідченням Джоан Скратон (Joan Scruton), колишньої асистентки Людвіга Гуттманна, в подальшому - Генерального Секретаря Міжнародного Координаційного Комітету, вперше слово “Paralympiad” з'явилося у 1951 р. у журналі "Paraplegics" Сток-Мандевльського шпиталю для паралізованих у статті “Аліса на Паралімпіаді”, за аналогією із казкою Люїса Керола “Аліса у Країні Див”. У той час префікс “para” вказував на параплегію (параліч). Разом із тим, на той час термін “Паралімпіада” не вживався стосовно Сток-Мандевльських Ігор.

Не виключено, що Людвіг Гуттманн унікав цього терміну з причини, яка найбільш імовірно пов'язана з його зацікавленістю зберегти тотожність Ігор із Сток-Мандевілем. З іншого боку, Людвіг Гуттманн оцінював атлета, який брав участь у змаганнях, а також самі Ігри як такі, що заслуговують на назву Олімпіади Паралізованих. У 1975 р., у листі до МОК, він доповнив цю думку словами “... ми створили наші власні Олімпіади Інвалідів”.

Аналіз розвитку адаптивного спорту показав, що ідеї Паралімпізму майже збігаються з ідеями Олімпізму. Однак, тривалий час Ігри людей з інвалідністю проводилися не лише не в столицях Олімпійських Ігор, а навіть в інших країнах.

У 1960-1972 рр. змагання людей з інвалідністю під час Олімпійських ігор носили назву Міжнародні Сток-Мандевльські ігри. Назву змагань, які виникли на терені Англії, було перенесено на міжнародні змагання, що проводилися в інших країнах. Це можна пояснити тим, що саме керівники Міжнародної Федерації Сток-Мандевльських Ігор та Міжнародної Спортивної Організації Інвалідів, тривалий час були фактичними організаторами цих змагань.

У 1976 р. Ігри відбулися у Торонто під назвою “Торонтолімпіада”.

У 1980 р., під час Ігор XXII Олімпіади у Москві, міжнародні змагання людей з інвалідністю проходили у Нідерландах і називалися “Олімпіада для інвалідів. Арнем”. Це був єдиний випадок, коли у назві Ігор використано слово “Олімпіада”, що не знайшло схвалення МОК.

Президент ISMGF доктор Б.Джексон запропонував президентові МОК Х.А.Самаранчу дати нову назву наступним іграм, що мали відбутися у 1984 р. у США, і провести їх під назвою “Паралімпійські Ігри” (Paralympic Games).

У лютому 1983 р. в Луїзіані відбулася перша зустріч представників міжнародних спортивних організацій інвалідів із президентом Міжнародного Олімпійського Комітету Х.А.Самаранчем. На цій зустрічі виникла дискусія про можливість приєднання спортивного руху людей з інвалідністю до Олімпійського руху.

Слід відзначити, що Х.А.Самаранч відомий у світі не лише як Президент МОК, а й як один із фундаторів спортивного руху людей з інвалідністю Іспанії. Так, саме він у серпні 1968 р. започаткував Іспанську спортивну федерацію інвалідів, і був добре обізнаним не тільки у спорті здорових людей, а й знав спорт для осіб з інвалідністю і ті проблеми, що вони пов'язані з організацією змагань людей з інвалідністю.

Пізніше відбулася ще одна зустріч між представниками Міжнародного Координаційного Комітету та МОК, в результаті якої Міжнародний Координаційний Комітет прийняв пропозицію МОК утриматися від вживання терміну “Олімпійські ігри для інвалідів” і користуватися іншим терміном - Паралімпійські Ігри (Paralympic Games). Для використання були обрані латинське та грецьке значення префіксу “para” – “паралельний”, “такий, що приєднався, та водночас незалежний” та “подібний”. Цей термін став означати, що Ігри для інвалідів проводяться паралельно із Олімпійськими. Проте, нині рахунок Паралімпійських Ігор починають з 1960 р., тобто з ІХ Сток-Мандевільських ігор, що відбулися у Римі, хоча спочатку Сток-Мандевільські ігри проводилися як ігри паралізованих, з часом, коли з'явилися нові міжнародні керівні організації адаптивного спорту, у них стали змагатися спортсмени інших нозологічних груп.

З 1989 р., після створення Міжнародного Паралімпійського Комітету, назва “паралімпійський” поступово почала помилково вживалась як синонім усього адаптивного спорту, який містить не лише Паралімпійські Ігри.

Слід зазначити, що термін "паралімпійський" неточно вживався у деяких офіційних документах. Паралімпійські Ігри називали “Параолімпійськими іграми”. Більше того, у спеціальній літературі всі складові Олімпійського руху, що пов'язані із комплексними спортивними змаганнями під патронатом МОК визначали як “Параолімпійський рух”.

1.4. Програма Паралімпійських Ігор

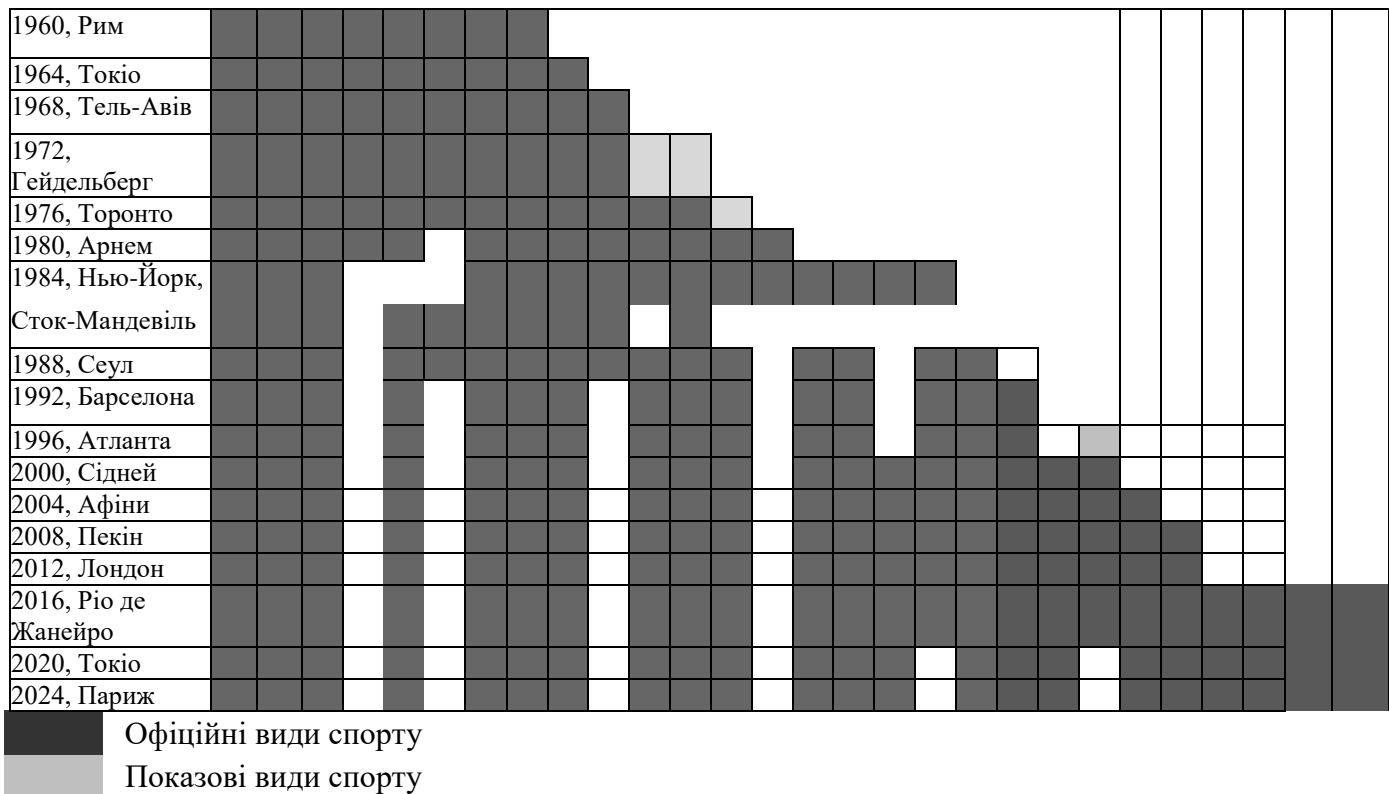
Одним з найважливіших компонентів Паралімпійського спорту є програма Паралімпійських Ігор. Програма Паралімпійських Ігор не була сталою, змінювалася протягом існування Ігор (Табл.7).

Види спорту та спортивні дисципліни включалися до програми Паралімпійських Ігор та вилучалися з неї під впливом різноманітних чинників. Змінювалася кількість та співвідношення спортивних дисциплін, комплектів нагород тощо.

Таблиця 7.

Види спорту в програмах літніх Паралімпійських Ігор

Рік та місце проведення Паралімпійських Ігор	Стріля з лука	Легка атлетика	Баскетбол	Метання дротиків	Фехтування	Більярд	Плавання	Настільний теніс	Паверліфтинг	Лаунбол	Голбол	Стріляба	Волейбол	Боротьба	Бочі	Велоспорт	Кінний спорт	Футбол 7x7	Дзюдо	Теніс	Регбі	Вітрильний спорт	Міні-футбол 5X5	Веслування	Паратріатлон	Параканое	Бадмінтон	Тхеквандо
--	---------------	----------------	-----------	------------------	------------	---------	----------	------------------	--------------	---------	--------	----------	----------	----------	------	-----------	--------------	------------	-------	-------	-------	------------------	-----------------	------------	--------------	-----------	-----------	-----------

Згідно нормативних документів МПК метою спортивної програми Паралімпійських Ігор є забезпечення проведення на найвищому рівні чесних, безпечних та добре організованих змагань за участі найкращих спортсменів світу з різними типами/діапазонами уражень та створення рівних можливостей для спортсменів і спортсменок з усього світу.

МПК розглядає включення видів спорту/дисциплін до спортивної програми не пізніше ніж за 72 місяці до відповідних Паралімпійських ігор. Програма змагань та відповідні квоти спортсменів зазвичай приймаються не пізніше ніж за 36 місяців до відповідних Паралімпійських ігор. Кінцеве рішення про включення, збереження, виключення виду спорту/ дисципліни належить Правлінню МПК після рекомендацій Комітету з Паралімпійських ігор.

Для того, щоб отримати право на включення до спортивної програми Паралімпійських ігор, вид спорту повинен керуватися міжнародною федерацією, яка є членом МПК або визнана МПК як єдиний всесвітній представник певного виду спорту для спортсменів з інвалідністю.

Крім того, вид спорту або дисципліна повинні відповідати критерію поширеності – розповсюдження видів спорту в визначеній кількості країн і регіонів МПК:

- для Паралімпійських Ігор: індивідуальні види спорту і дисципліни, що практикуються регулярно і не менш ніж в 32 країнах світу і 3 регіонах МПК; командні види спорту, що розповсюджені не менш ніж в 24 країнах і 3 регіонах МПК; дисципліни командних видів спорту, що розповсюджені не менш ніж в 18 країнах і 3 регіонах МПК.

- для Зимових Паралімпійських Ігор: індивідуальні види спорту і дисципліни, що практикуються регулярно і не менш ніж в 12 країнах світу і 3

регіонах МПК; командні види спорту і дисципліни, що розповсюджені не менш ніж в 8 країнах і 3 регіонах МПК.

При визначенні кількості країн, в яких практикується вид спорту або дисципліна враховується наступне: проведення визнаних національних чемпіонатів протягом 4 років; регулярна участь національної делегації в визнаних національних чемпіонатів протягом 4 років; демонстрація частих і поширених можливостей для участі спортсменів з інвалідністю в даному виді спорту протягом 4 років. Види спорту і дисципліни, що подали заявку мають надати докази наявності в них чотирирічної програми регулярних змагань, яка включала 2 Чемпіонати світу, проведених за останні 8 років.

Види спорту і дисципліни, не включені до олімпійської програми не розглядаються на предмет включення до Паралімпійської програми, за виключенням тих, які вважаються спеціальними видами спорту для осіб з інвалідністю. Заявка на включення має містити докази у вигляді списків офіційних результатів, що демонструють відповідність критеріям поширеності та регулярності.

Види спорту і дисципліни, в яких результат залежить від механічної рухової сили і моторизованих засобів, а також інтелектуальні види спорту не можуть бути включені в програму.

Для того, щоб вид змагань з індивідуального виду спорту залишився в розкладі змагань необхідно надати офіційний список, який включає не менш 10 спортсменів не менш ніж з 4 країн, які виконали затверджений норматив.

Для того, щоб новий вид змагань був включений в програму, необхідно, щоб в ньому розігрувались медалі хоча б в одному Чемпіонаті світу. Якщо такий Чемпіонат світу не проводився, то для цього конкретного виду змагань протягом трьох років мав вестись Світовий рейтинг, який включає не менше 8 країн, представлених в цьому виді змагань серед жінок і чоловіків.

В програму сучасних літніх і зимових Паралімпійських ігор входять 28 видів спорту – 22 в програму літніх і 6 в програму зимових.

Нині у Паралімпійських іграх відбуваються змагання з баскетболу, бочі, бадмінтону, велоспорту, волейболу, голболу, кінного спорту, дзюдо, легкої атлетики, настільного тенісу, паверліфтингу, плавання, пара-каное, паратріатлону, стрільби з лука, стрільби кульової, регбі, тенісу на візках, тхеквандо, фехтування та міні-футболу (з 2004 р.). У зимових Паралімпійських іграх відбуваються змагання з біатлону, гірськолижного спорту, лижних гонок, хокею, керлінгу, сноуборду (з 2012 р.).

2. Історія та періодизація Дефлімпійських ігор. Програма Дефлімпійських ігор.

2.1. Історія та періодизація Дефлімпійських ігор.

Перші спроби залучення осіб з ураженнями слуху до спорту були ще в ХІХ столітті, коли у 1888 році в Берліні було засновано перший спортивний клуб для глухих.

Перші "Олімпійські ігри для глухих" було проведено в Парижі (Франція) з 10 по 17 серпня 1924 року завдяки ентузіазму Ежена Рубен-Алке та Антуана Дрессі. У змаганнях брали участь представники національних федерацій Бельгії,

Великої Британії, Нідерландів, Польщі, Франції та Чехословаччини. До змагань також допустили спортсменів Італії, Румунії та Угорщини, які ще не мали своїх національних федерацій. До програми ігор увійшли п'ять видів спорту: легка атлетика, велоспорт, футбол, стрільба та плавання. Успіх ігор перевершив усі сподівання, і це стимулювало організаторів відповідно до Олімпійських традицій проводити їх щороку. Нині ці Ігри розглядаються як „I Міжнародні Тихі ігри”.

16 серпня 1924 року представники спортивних федерацій-учасниць ігор утворили Міжнародний спортивний комітет глухих з метою об'єднання всіх спортивних федерацій глухих спортсменів (CISS), організації і забезпечення проведення регулярних міжнародних спортивних змагань. На Першому конгресі CISS у Брюсселі 31 жовтня 1926 р. був прийнятий статут цієї організації. До початку другої світової війни до Міжнародного спортивного комітету глухих вступили Німеччина, Швейцарія, Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Австрія, США, Японія та Болгарія, а в 1949 році - Іспанія та Югославія.

З свого боку, МОК не залишає без уваги діяльність Міжнародного спортивного комітету глухих з популяризації адаптивного спорту, і з 15 липня 1955 року проголошує офіційне його визнання Міжнародною федерацією з Олімпійським статусом. Цього ж року відбулося приєднання до Міжнародного спортивного комітету глухих Австралії та Нової Зеландії. У 1957 році, на XIV Конгресі Міжнародного спортивного комітету глухих до нього прийняли Аргентину, Грецію, Іран, Ізраїль, НДР, СРСР, Туреччину, Уругвай та Чилі.

За заслуги у розвитку спорту серед осіб з ураженнями слуху, реалізацію олімпійських ідеалів та практичний внесок у розвиток Міжнародного олімпійського руху Міжнародний олімпійський комітет у 1966 році нагородив Міжнародний спортивний комітет глухих Олімпійським Кубком Кубертена. На XIX конгресі в Берчтесгадені в 1967 році прийняли назву "Всесвітні ігри глухих".

У 1983 р. Міжнародний спортивний комітет глухих прийняв дві класифікації членства, угоду про вибір місця проведення ігор за шість років заздалегідь, а також положення про обмеження числа супроводу посадовими особами спортсменів команд на Всесвітніх іграх глухих. Цього ж 1983 р. Міжнародний спортивний комітет глухих разом з іншими організаціями з метою збільшення коштів, що їх використовують у здійсненні фінансової підтримки міжнародних спортивних організацій адаптивного спорту, взяв участь у заснуванні Міжнародного спортивного фонду інвалідів.

Міжнародний спортивний комітет глухих спільно з іншими організаціями брав участь у створенні Міжнародного координаційного комітету, Міжнародного спортивного фонду інвалідів, Міжнародного паралімпійського комітету, проголошенні гасла "Рівність через спортивні змагання" тощо. З 1985 року прапори Міжнародного олімпійського комітету та Міжнародного спортивного комітету глухих майорять на літніх та зимових Всесвітніх іграх глухих. У 1990 р. на конгресі Міжнародного спортивного комітету глухих у Гронінгені (Нідерланди), що він був профінансований Міжнародним олімпійським комітетом, була підписана угода про співпрацю між Міжнародним паралімпійським комітетом та Міжнародним спортивним комітетом глухих. Основними її положеннями було визнання Всесвітніх ігор глухих змаганнями того ж статусу, що і Паралімпійські ігри; визнання Міжнародного спортивного

комітету глухих організацією, що проводить змагання серед глухих; визнання незалежності та автономності усіх національних федерацій глухих спортсменів; домовленість про фінансову підтримку Міжнародного спортивного комітету глухих на пропорційній основі тощо.

Але згодом Міжнародний паралімпійський комітет, який фінансувався МОК, перетворився на самостійний центр з управління паралімпійським рухом, став домінувати у спортивному русі осіб з інвалідністю, проводив свою роботу безпосередньо з національними спортивними організаціями інвалідів, минаючи інколи Міжнародний спортивний комітет глухих і, як правило, національні федерації глухих. З 90-х років ХХ століття у багатьох країнах національні федерації глухих стали втрачати свої зв'язки з Національними олімпійськими комітетами, втрачати підтримку з боку національних спортивних організацій осіб з інвалідністю.

За свідченням экс-президента Міжнародного спортивного комітету глухих Джеральда Джордана (Jerald Jordan) Міжнародний спортивний комітет глухих також звинувачував Міжнародний паралімпійський комітет у тому, що виділені йому кошти не були розподілені згідно із угодою між організаціями.

Тому у 1993 р. на конгресі Міжнародного спортивного комітету глухих у Софії (Болгарія) було поставлено питання або про вихід з Міжнародного паралімпійського комітету, або припинення ігор глухих та участь у Паралімпійських іграх. Було офіційно надіслано листа до МОК, у якому організація ставила питання про визнання ним ігор глухих у випадку виходу Міжнародного спортивного комітету глухих зі складу Міжнародного паралімпійського комітету. Разом з тим, Міжнародний спортивний комітет глухих цікавили умови участі глухих спортсменів у Паралімпійських іграх. МОК не надав офіційної відповіді, але неофіційно дав зрозуміти, що цінує членство Міжнародного спортивного комітету глухих у Міжнародному паралімпійському комітеті. Міжнародний спортивний комітет глухих залишився членом МПК, але прийняв рішення про продовження проведення Всесвітніх ігор глухих та недоцільність участі глухих у Паралімпійських іграх.

Недоцільність участі у Паралімпійських іграх обґрунтовувалася тим, що особи з ураженнями слуху вважають себе не особами з інвалідністю, а частиною культурної та мовної меншості людства - здоровими людьми без фізичних та психічних ушкоджень; змагання глухих спортсменів проводяться за тими ж спортивним правилам як і у здорових спортсменів, за винятком деяких змін технічного характеру (дії арбітрів повинні бути чітко видимими, наприклад, світловими сигналами). Крім того, на Паралімпійських іграх глухі спортсмени мали змагатися не з іншими нозологічними групами, а з спортсменами своєї міжнародної федерації. Тому цілком логічно виникло питання про доцільність відмови від своїх змагань, що проводилися 75 років. Ще одним аргументом був мовний бар'єр, що існує між глухими спортсменами та спортсменами інших нозологій. Висловлювалось також застереження, що участь значної кількості глухих спортсменів у Паралімпійських іграх може спричинити до зменшення кількості учасників змагань, що їх представляють інші спортивні федерації для осіб з інвалідністю, а це не відповідає інтересам цих організацій і завданням Паралімпійських ігор.

В свою чергу, Міжнародний олімпійський та Міжнародний паралімпійський

комітети продовжили визнавати Всесвітні ігри глухих та Міжнародний спортивний комітет глухих.

Згідно з дозволом МОК з 2001 року Всесвітні ігри глухих офіційно називаються Дефлімпійськими іграми. 27 лютого 2003 р. 38-й Конгрес Міжнародного спортивного комітету глухих прийняв рішення про запровадження назви "Міжнародний Дефлімпійський комітет" (International Deaflympic Committee).

Сучасний Дефлімпійський символ, що розроблено у 2003 графіком Ральфом Фернандесом, символізує міжнародну культуру глухих, мову, єдність і послідовність. У символі відзеркалено око, дактильні знаки „ОК”, „добре”, і „великий”, що частково перекривають один одного.

Символ об'єднує чотири кольори прапорів регіональних конфедерацій – Азійсько-Тихоокеанської спортивної федерації глухих, Європейської спортивної організації глухих, Панамериканської спортивної федерації глухих та Конфедерації Африканського спорту глухих.

Сьогодні в Міжнародному Дефлімпійському русі зі статусом повного членства об'єднано 98 країн, в т.ч Кот-д'Івуар та Сьєрра Леоне, котрі вперше взяли участь в літніх Дефлімпійських іграх у 2009 році (табл.8).

Таблиця 8

Країни у Міжнародному Дефлімпійському русі

№	Країна	Рік вступу
1	Бельгія	1924
2	Велика Британія	1924
3	Нідерланди	1924
4	Польща	1924
5	Франція	1924
6	Чехія	1924
7	Італія	1926
8	Німеччина	1926
9	Австрія	1928
10	Сербія	1928
11	Данія	1929
12	Норвегія	1929
13	Фінляндія	1929
14	Швеція	1929
15	Швейцарія	1930
16	США	1935
17	Японія	1935
18	Болгарія	1939
19	Румунія	1939
20	Іспанія	1949
22	Австралія	1955
23	Нова Зеландія	1955
24	Аргентина	1957

25	Греція	1957
26	Ізраїль	1957
27	Ісламська Республіка Іран	1957
28	Турція	1957
29	Канада	1959
30	Індія	1963
31	Бразилія	1965
32	Мексика	1965
33	Венесуела	1967
34	Ірландія	1969
35	Португалія	1969
36	ПАР	1975
37	Бангладеш	1977
38	Ісландія	1983
39	Гонконг	1985
40	Кіпр	1985
41	Корея	1985
42	Кувейт	1987
43	Китай	1989
44	Пакистан	1991
45	Росія	1991
46	Тайпей	1991
47	Алжир	1993
48	Білорусь	1993
49	Зімбабве	1993
50	Естонія	1993
51	Кенія	1993
52	Куба	1993
53	Латвія	1993
54	Литва	1993
55	Малайзія	1993
56	Молдова	1993
57	Словакія	1993
58	Словенія	1993
59	Україна	1993
60	Хорватія	1993
61	Азербайджан	1995
62	Грузія	1995
63	Індонезія	1995
64	Замбія	1995
65	Казахстан	1995
66	Туркменія	1995
67	Макау	1997
68	Македонія	1997

68	Монголія	1997
70	Свазіленд	1997
71	Уганда	1997
72	Узбекистан	1997
73	Філіппіни	1999
74	Арменія	2001
75	Гана	2001
76	Мальта	2001
77	Нігерія	2001
78	Саудівська Аравія	2001
79	Сінгапур	2001
80	Таїланд	2001
81	Уругвай	2001
82	Чилі	2001
83	Бахрейн	2005
84	Гвінея	2005
85	Єгипет	2005
86	Камерун	2005
87	Колумбія	2005
88	Малі	2005
89	ОАЕ	2005
90	Перу	2005
91	Сенегал	2005
92	Танзанія	2005
93	Туніс	2005
94	Фіджі	2005
95	Болівія	2007
96	Гамбія	2007
97	Кот-д'Івуар	з 2009
98	Сьєрра Леоне	з 2009

Як свідчить хронологічна таблиця, до другої Світової війни лише 19 країн включилися у спортивний рух глухих. Причому, окрім Японії та США це були європейські країни. Не збільшилася активність країн по залученню до міжнародного спортивного руху осіб з ураженнями слуху і в II-й половині ХХ століття. В період з 1949 по 1989 рр. членами цього руху стали ще 14 країн. Хоча в цей період можна відмітити значне розширення географії країн-учасниць. Найбільш активно кількість учасників дефлімпійського руху почала зростати в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.. Це, насамперед, можна пояснити активними політичними процесами, що відбувалися у світі (створення нових країн з колишнього соціалістичного табору) та, що найбільш важливо, активізацією діяльності МСКГ по співпраці з МОК. Починаючи з 2001 року – року офіційного дозволу МОК на зміну назви (на Дефлімпійський) до цього руху долучилася рекордна кількість країн – 24.

Результати хронологічного аналізу залучення країн до участі у міжнародному спортивному русі осіб з ураженнями слуху, практично,

узгоджується із даними літератури щодо періодизації розвитку цієї складової Олімпійського руху.

В історії розвитку дефлімпійського спорту варто виділити наступні періоди:

I період - **1924-1953 рр.** – період до офіційного визнання Міжнародним Олімпійським комітетом; проведення I-VII Міжнародних Тихих ігор;

II період – **1957-1989 рр.** – період після офіційного визнання Міжнародним Олімпійським комітетом;

III період – з **1993 р.** – період після прийняття Міжнародним спортивним комітетом глухих рішення про відмову від участі у Паралімпійських іграх та продовження проведення Всесвітніх ігор глухих, залучення до участі у них команд ново проголошених незалежних країн.

Останній чинник набуває особливого значення, враховуючи перемогу однієї з цих команд – збірної команди України у XX Дефлімпійських іграх (2005 р., Мельбурн, Австралія).

Таблиця 9

Хронологія проведення літніх Дефлімпійських ігор

Проведення ігор			Кількість учасників	
Ігри	Рік	Місто	Спортсменів	Країн
I	1924	Париж, Франція	145	9
II	1928	Амстердам, Нідерланди	210	10
III	1931	Нюрнберг, Німеччина	316	14
IV	1935	Лондон, Велика Британія	283	12
V	1939	Стокгольм, Швеція	264	13
VI	1949	Копенгаген, Данія	405	14
VII	1953	Брюссель, Бельгія	524	16
VIII	1957	Мілан, Італія	625	25
IX	1961	Гельсінкі, Фінляндія	595	24
X	1965	Вашингтон, США	696	27
XI	1969	Белград, Югославія	1183	33
XII	1973	Мальме, Швеція	1061	32
XIII	1977	Бухарест, Румунія	1468	37
XIV	1981	Кельн, Німеччина	1663	32
XV	1985	Лос-Анджелес, США	1648	29
XVI	1989	Крайстчерч, Нова Зеландія	1469	32
XVII	1993	Софія, Болгарія	1900	51
XVIII	1997	Копенгаген, Данія	2078	57
XIX	2001	Рим, Італія	2405	70
XX	2005	Мельбурн, Австралія	2300*	75
XXI	2009	Тайбей Китай	2498	77
XXII	2013	Афіни Греція	2711	83
XXIII	2017	Самсун, Турція	2873	86
XXIV	2021	Кашиас-ду-Сол, Бразилія	2412	73

Хронологія проведення зимових Дефлімпійських ігор

Проведення ігор			Кількість учасників	
Ігри	Рік	Місто	Спортсменів	Країн
I	1949	Зеефельд, Австрія	33	5
II	1953	Осло, Норвегія	53	6
III	1955	Обераммергау, Німеччина	61	7
IV	1959	Монтана, Швейцарія	56	8
V	1963	Аре, Швеція	53	8
VI	1967	Берчтесгаден, Німеччина	86	12
VII	1971	Адельбаден, Швейцарія	92	13
VIII	1975	Лейк-Плесід, США	268	15
IX	1979	Мерібель, Франція	180	14
X	1983	Ма де Камподожліо, Італія	191	16
XI	1987	Осло, Норвегія	225	15
XII	1991	Банфф, Канада	287	18
XIII	1995	Іллас, Фінляндія	312	20
XIV	1999	Давос, Швейцарія	273	18
XV	2003	Саундсвіль, Швеція	1000*	25
XVI	2007	Солт Лейк Сіті, США	298	23
XVII	2011	Високі Татри, Словаччина	відмінено	
XVIII	2015	Ханти-Мансійськ, Магнітогорськ, Росія	336	27
XIX	2019	Мадезимо, К'явенна, Санта Катерина Вальфурва, Італія	493	34
XX	2024	Ерзрум, Турція	534	34

Таким чином, головними чинниками визнання дефлімпійського спорту як складової міжнародного олімпійського руху є здобутки в розвитку спорту серед глухих, реалізація олімпійських ідеалів, практичний внесок у розвиток міжнародного олімпійського руху та відповідність принципів дефлімпійського спорту діяльності принципам олімпізму.

Основними етапними подіями розвитку дефлімпійського спорту є:

- проведення перших всесвітніх змагань осіб з ураженнями слуху (Париж, 1924 рік);
- створення Міжнародного комітету спорту глухих (1924 рік);
- проведення перших всесвітніх зимових ігор глухих (1949 рік);
- офіційне визнання Міжнародного комітету спорту глухих Міжнародним Олімпійським комітетом Міжнародною федерацією з Олімпійським статусом (1955 рік);
- нагородження Міжнародного спортивного комітету глухих Міжнародним олімпійським комітетом Олімпійським Кубком Кубертена (1966 рік);
- офіційний дозвіл МОК на зміну назви Всесвітніх ігор глухих на Дефлімпійські ігри (2001 рік).

2.2. Програма Дефлімпійських ігор

Тривалість літніх та зимових дефлімпійських ігор, як правило, не має перевищувати дванадцяти (12) днів для літніх і восьми (8) днів для зимових Дефлімпійських ігор, за винятком церемоній відкриття та попередніх / відбіркових змагань.

Види спорту, що включені в програму Дефлімпійських ігор мають бути визнані Міжнародним олімпійським комітетом.

Види спорту, які будуть частиною програми літніх і зимових Дефлімпійських ігор, повинні бути такими, які були схвалені Конгресом під час подання заявки (за 6 років до Ігор).

Перед офіційним включенням виду спорту в програму Дефлімпійських ігор, мають бути проведені демонстраційні змагання на попередніх Іграх. Для включення виду спорту в програму він має відповідати наступним критеріям:

- вид спорту має розвиватися не менше, як в 12 країнах в 2 регіонах для літніх видів спорту та не менше, як в 6 країнах в 2 регіонах для зимових видів спорту;
- проведення принаймні одного Чемпіонату світу;
- у випадку відсутності Чемпіонату світу, мають бути проведені міжнародні змагання протягом останніх трьох років за участі як мінімум 8 країн з представництвом обох статей;
- заява про включення виду спорту має бути подана відповідною спортивною федерацією не пізніше, як за 4 роки до проведення Конгресу.

Вид спорту буде виключено з літньої або зимової спортивної програми Дефлімпійських ігор у випадку, якщо змагання з нього не проводились впродовж трьох послідовних Дефлімпійських ігор.

Виконавчий комітет Міжнародного комітету спорту глухих затверджує перелік видів змагань для кожного виду спорту принаймні за вісімнадцять (18) місяців до запланованої дати проведення Літніх та Зимових Дефлімпійських ігор.

3. Історія та періодизація Спеціальних Олімпіад. Програма Спеціальних Олімпіад

3.1. Історія та періодизація Спеціальних Олімпіад

Історія Спеціальних Олімпіад нерозривно пов'язана із діяльністю Юніс Кеннеді-Шрайвер та Сарджента Шрайвера, які є його незмінними керівниками.

Юніс Кеннеді-Шрайвер - фундатор та почесний голова Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад ("Special Olympics Inc."), виконавчий віцепрезидент фонду Джозефа Кеннеді.

У 1918 р. народилася Розмарі Кеннеді, доля якої вплине на все життя її молодшої сестри - Юніс Кеннеді, яка народилася у 1921 р. З дитинства Розмарі та Юніс були дружними сестрами і любили одна одну. Але з часом виявилось, що Розмарі відстає у інтелектуальному розвитку. Юніс Кеннеді доглядала свою сестру і робила все від неї залежне для полегшення її життя. Ця трагедія мала вплив на Юніс і все своє життя вона присвятила допомозі людям, сім'ї яких спіткала така сама біда.

У 1963 р Юніс Кеннеді-Шрайвер створила для 100 дітей і дорослих літній спортивно-оздоровчий табір у родинному маєтку в Мериленді (США). Цей табір

було започатковано саме для людей з порушеннями інтелектуального розвитку. Американська Асоціація здоров'я, фізичного виховання та рекреації підтримала цей рух, керівництво парків та зон відпочинку Чикаго запропонувало організацію спеціальних змагань як частину загальних літніх оздоровчих програм, а Фонд Кеннеді виділив гранти для таких таборів. Програми роботи з людьми, які мають порушення інтелектуального розвитку були включені до Програм Президентської комісії з питань фізичної підготовки та спорту.

У 1957 р. Ю.Кеннеді-Шрайвер стає директором Фонду Джозефа Кеннеді. Під її керівництвом Фонд ініціював створення Комітету з питань затримки розвитку людини при Президентові (1961) та розвиток Національного інституту здоров'я дитини та розвитку людини (1962), започаткував премії за дослідження питань затримки розвитку людини (1962), розробив стандарти фізичного розвитку та тести інтелектуального розвитку (1963), ініціював п'ятирічну інформаційну програму Національної Ради Реклами щодо підтримки та розуміння людей з вадами розумового розвитку (1964), започаткував у різних штатах мережу філіалів університетських факультетів та дослідницьких центрів основних медичних шкіл із проблем вад розумового розвитку (1967), започаткував Спеціальні Олімпіади (1968), створив головні центри для вивчення медичної етики у Гарвардському та Джорджтаунському університетах (1971), започаткував „Об'єднання допомоги”, яке створило 450 програм та приватних шкіл (1981-1997), підтримує міжнародний рух Спеціальних Олімпіад у всьому світі (з 1963 р. і до нашого часу)

Юніс Кеннеді-Шрайвер була нагороджена за багаторічну та плідну роботу, за допомогу у вихованні людей з порушеннями інтелекту президентською медаллю „Свобода” (1984), медаллю від Інституту Рузвельта (1993). У 1995 р. США емітували срібну монету на честь Юніс Кеннеді.

Юніс Кеннеді-Шрайвер має почесні звання 10 університетів та коледжів. 24 березня 1984 р Президент Р.Рейган під час вручення Юніс Кеннеді-Шрайвер медалі "Свободи" дав високу оцінку її громадській та міжнародній діяльності.

Юніс Кеннеді-Шрайвер займала посаду виконавчого директора Фонду Джозефа Кеннеді, Почесного голови "Special Olympics Inc." Юніс Кеннеді-Шрайвер була одружена із Сарджентом Шрайвером, нині головою ради Ради "Special Olympics Inc.". Сарджент Шрайвер - Президент "Special Olympics Inc." (1984-1993), голова Ради "Special Olympics Inc." (з 1993) відіграв значну роль у популяризації руху Спеціальних Олімпіад у всьому світі. Його досвід як директора Корпусу миру, дипломата, юриста, політичного діяча разом з організаційними здібностями дозволили приєднати до цього руху країни з різним соціально-політичним устроєм. Цей рух став послом миру, що було позитивно оцінено політичними лідерами різних країн, а також ООН.

Нині Президентом "Special Olympics Inc." є Тімоті Шрайвер.

В 1964-1968 рр. громадські та приватні установи по всій Америці відкривають денні літні табори, що фінансуються Фондом Кеннеді і діяльність яких доводить, що фізичні можливості осіб з порушеннями інтелектуального розвитку набагато перевищують їх оцінку, що склалася.

В 1968 р., з розумінням того, що люди з порушеннями інтелектуального розвитку потребують ширших можливостей для участі в спортивних тренуваннях

та спортивних змаганнях, Юніс Кеннеді Шрайвер організовує міжнародний спортивний захід. 19-20 липня у м. Чикаго (США) проводяться Перші Міжнародні Спортивні ігри Спеціальних Олімпіад. Відкриття ігор відбулося на Солдатському Полі. У змаганнях взяли участь понад 1000 атлетів 26 штатів США та Канади, які змагалися у легкій атлетиці та плаванні. Організаторами ігор були перший Директор зі спорту та рекреації Фонду Джозефа Кеннеді д-р Франк Хайден та д-р Р. Кук.

В грудні 1968 р. створюється та реєструється в окрузі Колумбія добровільна некомерційна організація "Special Olympics Inc".

У червні 1970 р. відбуваються перші змагання Спеціальних Олімпіад за межами США - Перші ігри Спеціальних Олімпіад у Франції, у яких взяло участь 550 спортсменів.

Другі міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 13-15 серпня 1970 р. у м. Чикаго (США). У змаганнях взяли участь 2000 атлетів із 50 штатів США, Канади, Франції та Пуерто Рико. Змагання з баскетболу відбулися за підтримки Національної Баскетбольної Асоціації (NBA). Гарі Фостер (Спеціальна Олімпіада Канади) запропонував увести до змагань новий вид спорту - хокей на підлозі.

"Спеціальні Олімпіади" набувають суспільного визнання, і в грудні 1971 року НОК США офіційно визнає її як організацію, що має право на використання слова "Олімпійський" у своїй назві на території США.

Треті міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 13-18 серпня 1972 р. у м. Лос-Анджелес (США). Ігри відбулися у таборі Каліфорнійського університету. В іграх взяли участь 2500 атлетів у чотирьох видах спорту. Ігри транслювалися на весь світ телекомпанією ABC. На цих іграх в якості виду Спеціальної Олімпіади дебютувала гімнастика.

Четверті міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 7-11 серпня 1975 р. у Мічиганському університеті (м. Маунт Плезант, штат Мічиган, США). В іграх взяли участь 3200 атлетів з 10 країн світу. Ігри транслювалися по національній телемережі CDS-TV.

5-11 лютого 1977 р. відбулися Перші міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Стімбоут-Спрінгс, штат Колорадо (США). У змаганнях взяли участь 285 атлетів США та Канади. Змагання були проведені з лижних гонок та бігу на ковзанах. Ці ігри транслювалися телекомпаніями CBS, ABC та NBC.

В липні 1977 р. участь в Спеціальних Олімпіадах зростає до 700 тис. осіб із збільшенням кількості дорослих людей. В 19 країнах вже діють програми Спеціальних Олімпіад. Через п'ять років, у грудні 1982 р. кількість програм Спеціальних Олімпіад сягне 50 за участю всіх континентів. Кількість тренерів, які спеціально готуються в школах Спеціальних Олімпіад складе в лютому 1983 року 25 тис. осіб.

У липні 1979 р. була надрукована перша поштова марка Спеціальної Олімпіади.

П'яті міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 8-13 серпня 1979 р. у Брокпорті, в університеті штату Нью-Йорк. У змаганнях взяли участь близько 3500 атлетів з США та 20 країн світу. Телекомпанія ABC транслювала ці ігри. Почесними гостями змагань були перша леді США Розалін Картер, а також видатний професійний боксер Мохаммед Алі.

8-13 березня 1981 р. відбулися Другі міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у селищі Смоглерз Нотч Стоу, штат Вермонт (США). У змаганнях взяли участь понад 600 атлетів у чотирьох видах спорту

У травні 1981 р. відбулися Перші Європейські ігри Спеціальної Олімпіади у Брюсселі (Бельгія). У змаганнях взяли участь понад 2000 спортсменів. Увагу цим іграм приділив Папа Іоанн Павло II.

У 1982-1983 рр. змагання за програмами Спеціальних Олімпіад проводили вже понад 50 країн.

12-18 липня 1983 р. відбулися Шості міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад в університеті штату Луїзіана, у Батон-Роудж (США). У змаганнях взяли участь понад 4000 атлетів з 51 країни світу. Вперше були проведені змагання з ролер-скейтингу та софтболу. Почесним гостем ігор був Олімпійський Чемпіон із десятиборства Брюс Дженнер. 4 липня 1985 р. 65 членом Спеціальних Олімпіад стала Китайська Народна Республіка.

24-29 вересня 1985 р. відбулися Треті міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Парк Сіті, штат Юта (США). У змаганнях з чотирьох видів спорту взяли участь понад 800 атлетів 14 країн.

Організація Об'єднаних Націй оголосила 1986 р. Міжнародним роком Спеціальних Олімпіад.

31 липня - 8 серпня 1987 р. відбулися Сьомі міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад в університеті Нотр Дам та коледжі Санта-Мари у Саус-Бенд (штат Індіана, США). У змаганнях взяли участь понад 4700 атлетів 70 країн світу. Відкриття Олімпіади транслювалося по національному телебаченню США у прайм-тайм. Президент США Рональд Рейган вітав і нагороджував учасників змагань у Білому Домі. У цьому році було випущено понад 2 мільйони дисків, компакт-дисків і касет із популярними музичними творами, а також альбоми, присвячені Спеціальним Олімпіадам.

У 1988 р відбулися трьохденні "Ігри миру" за участю арабських та ізраїльських атлетів. На той час рух Спеціальних Олімпіад охопив 73 країни.

15 лютого 1988 р. відбулося підписання Протоколу між Міжнародним олімпійським комітетом та Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад про співпрацю та офіційне визнання руху. На XV зимових Олімпійських іграх в Калгарі МОК, в особі президента Х.А. Самаранча, проголосив, що беручи до уваги зусилля, що сприяють поширенню занять спортом серед осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, Міжнародний олімпійський комітет в офіційному порядку визнає Спеціальні Олімпіади, які одержують дозвіл на використання найменування "Олімпіади" у вигляді словосполучення „Спеціальні Олімпіади”.

У липні 1988 р. на конференції Спеціальної Олімпіади було обґрунтовано нову форму змагань - Партнерський спорт (Unified Sports), у якому мали змогу брати участь здорові спортсмени.

Партнерський спорт було запроваджено у командах, які змагалися з баскетболу, боулінгу, футболу, софтболу, волейболу, велоґонок, бігу та спортивної ходьби.

1-8 квітня 1989 р. відбулися Четверті міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад в м. Рено (штат Невада) та Лейк-Тахо (штат Каліфорнія). У змаганнях взяли участь понад 1400 атлетів 18 країн. Хокей на підлозі було визнано

офіційним видом спорту.

У 1989 р. у м. Бейрут (Ліван) вперше відбулися Національні ігри Спеціальної Олімпіади, у яких взяли участь 250 атлетів та 1000 волонтерів.

14 січня 1990 р. президент Міжнародної Спеціальної Олімпіади Сарджент Шрайвер оголосив про приєднання Радянського Союзу до руху Спеціальних Олімпіад.

20-27 липня 1990 р. відбулися треті Європейські літні ігри Спеціальної Олімпіади у Стратчліді (Шотландія). У змаганнях взяли участь 2400 спортсменів. Вперше на цих змаганнях були делегації з Чехословаччини, Угорщини, Ісландії, Естонії, Латвії, Литви та СРСР.

З 1991 р. міжнародні літні та зимові ігри Спеціальних Олімпіад перейменовано у Всесвітні (літні та зимові) ігри Спеціальних Олімпіад.

19-27 липня 1991 р. відбулися восьмі Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад у двох містах - Мінеаполісі та Сан-Пауло (штат Міннесота, США). У змаганнях взяли участь понад 6000 атлетів 107 країн.

Ігри транслювали три основні американських телекомпанії - ABC, SBC, NBC та одна компанія з Канади.

Трансляції ігор вела також Російська телерадіокомпанія. Вперше до програм змагань Спеціальної Олімпіади було включено партнерський (об'єднаний) спорт. Змагання відвідали Королева Йорданії Нур і король Йорданії Раад.

20-27 вересня 1993 р., вперше поза межами США, відбулися п'яті Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Зальцбурзі та Шладмінгу (Австрія). Це були перші Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад на території Європи. У змаганнях з п'яти видів спорту взяли участь понад 1600 атлетів з 53 країн. У церемонії відкриття взяв участь відомий актор та громадський діяч Арнольд Шварцнеггер.

Змагання відкрив Президент Австрії Томас Клестіл. Президент Республіки Австрія дав офіційний обід у Президентському Палаці на честь неурядової організації, що було безпрецедентним явищем. На цих іграх вперше 36 чорних та білих атлетів з ПАР взяли участь у змаганнях як члени однієї команди.

1-9 липня 1995 р. відбулися дев'яті Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад у Нью-Гейвені, штат Коннектикут (США). У змаганнях з 19 видів спорту взяли участь близько 7200 атлетів 145 країн. На той час президентом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад став Тімоті Шрайвер. Організаторам змагань допомагало понад 45000 волонтерів. Вперше взяла участь збірна команда України в складі 12 спортсменів, яка виборола 23 медалі (5 золотих, 11 срібних, 7 бронзових). У церемонії відкриття ігор взяв участь голова країни - Президент США Білл Клінтон. Білл Клінтон взяв також участь у ранковій пробіжці разом з учасниками марафону. Змагання транслювалися телекомпанією NBC у прайм-тайм, а кабельна телемережа ESPN щоденно вела передачі понад 13 годин. Свої вітання учасникам Спеціальної Олімпіади надіслав Папа Іоанн Павло II.

У 1995 р. Папа Іоанн Павло II видав перший за всю 2000-річну історію християнства Папський Декрет на підтримку спортивних змагань, відзначивши перемогу людини над фатальними наслідками долі.

У 1996 р. відбулися Перші Азійські Тихоокеанські Регіональні ігри Спеціальної Олімпіади (Шанхай, Китай). Цей рік видався знаменним і через те, що незважаючи на довгострокову політичну та релігійну ворожнечу в Ольстері,

відбувся спільний смолоскиповий пробіг офіцерів силових структур Ірландії та Північної Ірландії які взяли участь у відкритті Спеціальної Олімпіади.

1-8 лютого 1997 р. відбулися сьомі Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Торонто та Коллінгвуді (провінція Онтаріо, Канада). У змаганнях з п'яти видів спорту взяли участь 1780 атлетів 82 країн. Були перші показові виступи у сноушуйнгу. Канадське телебачення вело трансляції змагань кожного дня. Це були другі всесвітні ігри поза межами США.

У 1998 р. у Брюсселі (Бельгія) була започаткована Дирекція Спеціальних Олімпіад.

У 1998 р. відбулися Перші Середземноморські ігри (Греція), у яких взяли участь 1300 атлетів 24 країн. На цей час до руху Спеціальних Олімпіад приєдналося 145 країн.

26 червня - 4 липня 1999 р. відбулися десяті Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад у м. Раллі, штат Північна Кароліна, (США). У змаганнях взяли участь понад 7 000 атлетів 150 країн. Зменшення кількості учасників ігор порівняно із попередніми, за умови збільшення кількості команд, пов'язане із активізацією застосування квот для Національних програм Спеціальних Олімпіад

З 10 вересня 2001 р. відбулися сьомі Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад в Анкоріджі, на Алясці (США) У змаганнях з 7 видів спорту взяли участь понад 2 000 атлетів 85 країн. Запроваджено нові види спорту - сноубординг та сноушуйнг.

З 21 по 28 червня 2003 р. у Дубліні, Ірландія, відбулись XI Всесвітні літні ігри під гаслом "Розділимо почуття". В іграх взяло участь близько 160 національних делегацій, 7000 спортсменів, 28000 родичів та друзів. Організаторам змагань допомагали 30000 добровільних помічників, зокрема, мешканці 177 міст та селищ Ірландії.

"Проведення ігор за межами США - важливий крок у спробі глобалізації, - сказав президент Спеціальних Олімпіад Тімоті Шрайвер. Ірландія - ідеальне місце для зустрічі, де можна сконцентрувати увагу усього світу на мужності спеціалістів, які приїхали з різних куточків світу".

Вогонь ігор, що має назву "Вогонь сподівань" був запалений 4 червня у Греції. Смолоскипова естафета пройшла по території понад 31 країни за участі понад 100000 осіб, в Ірландії естафета пройшла по 120 населених пунктах і завершилася у Дубліні, де 16-річний атлет Девід Маккаулей урочисто запалив "Вогонь сподівань" у чаші стадіону "Крок Парк". У церемонії відкриття взяли участь політичні та державні діячі, Президент Ірландії М.Макаліз, прем'єр-міністр Ірландії Б.Ахерн, Нельсон Мандела, Мохаммед Алі, Арнольд Шварценегер, інші відомі артисти та видатні спортсмени. А вже наступного дня на Morton Stadium спортсмени зі 160 країн почали змагання у різних дисциплінах 18 офіційних та 3 національно-популярних видів спорту. Першу медаль ігор виборів африканський легкоатлет Шелбі Пітсі, який став переможцем у бігу на дистанції 10000м. В межах програми ігор було проведено науковий симпозіум, методичний семінар, освітні, лікувально-профілактичні, розважальні заходи, художні виставки та конкурси.

Важливою подією 2007 року були літні Всесвітні ігри Спеціальної Олімпіади, що відбулися 2-11 жовтня у м. Шанхай (Китай). В змаганнях взяли участь 7500 спортсменів з 164 країн світу. Вперше Всесвітні літні ігри були

проведені в Азії. На цих змаганнях Китай був представлений найбільшою делегацією – понад 1200 спортсменів. Підготовка до Всесвітніх ігор сприяла залученню великої кількості атлетів. За п'ятирічний період Спеціальна Олімпіада Китаю зросла з 50000 до 700000 спортсменів. Ігри відзначилися проведенням сімейного саміту за участі 43 делегатів з 40 країн світу. Загалом, на Іграх були присутні представники майже 4000 родин атлетів з 83 країн. Ігри також увійшли в історію руху Спеціальних Олімпіад як глобальна медіа-подія, до якої було залучено 1400 журналістів зі 120 країн.

2008 рік відзначився святкуванням 40-річчя Спеціальних Олімпіад як глобального руху, що охопив більш ніж 180 країн світу та майже 3000000 спортсменів.

В лютому 2009 року відбулися Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад в Бойсе, штат Айдахо, США за участі 2000 спортсменів з 100 країн світу. Змагання відвідав Віце-президент США Джо Байден.

В травні 2009 року в Національній галереї США з'явився портрет Юніс Кеннеді Шрайвер. Це перший випадок в історії країни, коли в Національній галереї представлено портрет особи, яка не є Президентом США або першою леді. 11 серпня 2009 року засновниця Спеціальної Олімпіади, Юніс Кеннеді Шрайвер, померла в своєму будинку в штаті Массачусетс.

У червні 2010 року відбувся перший Глобальний конгрес Спеціальних Олімпіад у Марракеші, Марокко. Сотні лідерів Спеціальних Олімпіад з усього світу зібралися разом, щоб визначити стратегію роботи на наступні п'ять років. У вересні цього ж року у 100 країнах світу вперше проведено День Юніс Кеннеді Шрайвер. Ця подія започаткувала традицію щорічного відзначення внеску Юніс Кеннеді Шрайвер у розвиток Спеціальних Олімпіад. Проведення Дня Юніс Кеннеді Шрайвер в різних краях світу сприяє поширенню руху, розповсюдженню ідей та ефективній реалізації завдань Спеціальних Олімпіад.

XIII Всесвітні літні ігри відбулися 25 червня – 4 липня 2011 року в Афінах (Греція). В змаганнях взяло участь 7000 атлетів з 170 країн світу. В іграх також взяли участь 2500 тренерів, 25000 волонтерів, 3000 технічного персоналу та суддів та десятки тисяч членів родин, друзів, вболівальників. Змагання відбулися з 22 видів спорту. У вересні цього ж року було прийняте рішення, що наступні Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад повернуться на їх батьківщину після 16-річної перерви та відбудуться у липні 2015 року в США, в м. Лос-Анджелес, штат Каліфорнія.

Важливою подією для подальшого розвитку Спеціальних Олімпіад було спільне рішення з Національною баскетбольною асоціацією (NBA) та компанією Соса-Сола, що було прийняте в лютому 2012 року, про проведення, починаючи з 2013 року, щорічного заходу з Об'єданого баскетболу в межах All-Star Weekend в Х'юстоні, Техас, США.

В грудні 2012 року один з найуспішніших проєктів звукозапису – «Very Special Christmas» – відзначив своє 25-річчя. Серія залучила близько \$ 109 млн., що були використані на допомогу програмам Спеціальних Олімпіад по всьому світу (Камбоджа, Лаос, Тимор-Лешті, Лесото, США, Росія, Китай і Уганда).

2013 рік в історії Міжнародних Спеціальних Олімпіад розпочався з відкриття першого Глобального саміту Спеціальної Олімпіади. У заході взяли участь державні чиновники, правозахисники, а також керівники спортивних та

ділових кіл для вивчення способів боротьби з відчуженням та за права людей з обмеженими розумовими можливостями.

Саміт проходив в межах X Всесвітніх зимових ігор Спеціальної Олімпіади 2013 року в Пхенчхані, Республіка Корея. В змаганнях, що проходили, з 29 січня по 5 лютого взяло участь 3300 атлетів з 111 країн світу. В програму ігор традиційно було включено гірськолижний спорт, лижні гонки, фігурне катання, сноубординг, сноушуйнг та ковзанярський спорт. Всесвітні зимові Ігри у Пхенчхані встановили новий рекорд програми «Здорові спортсмени»: 1 лютого було проведено 2569 обстежень, більше, ніж будь коли, протягом одного дня.

XIV Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад, що проходили 25 липня-2 серпня 2015 року в Лос-Анджелесі (США), приймали близько 6500 спортсменів, які представляли 165 програм. Змагання відбувалися з 25 видів спорту. В якості демонстраційних видів спорту було представлено пляжний волейбол, пляжний футбол, триатлон та плавання на відкритій воді.

У жовтні 2012 року Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад було прийняте рішення про проведення Всесвітніх зимових ігор 2017 року в Граці і Шладмінгу в Штирії, в Австрії. Це символічне рішення, оскільки знаменує собою повернення до Австрії – країни, де вперше (у 1993 році) Всесвітні ігри Спеціальної Олімпіади проводилися за межами США. В XI Зимових Всесвітніх іграх Спеціальних Олімпіад взяли участь 2700 атлетів з 113 країн (107 програм), 1100 тренерів, 5000 членів родини атлетів, 3000 волонтерів. Змагання проходили з 8 видів спорту: гірськолижний спорт, фігурне катання, флорбол, флор хокей, сноубординг, ковзанярський спорт, сноушуйнг, айсшток.

XV Всесвітні ігри Спеціальної Олімпіади в Абу-Дабі в 2019 році стали першими іграми, проведеними на Близькому Сході. В них взяли участь 7287 спортсменів із 200 країн (172 програми), які змагалися у 24 видах спорту. Була зафіксована найбільша кількість жінок-учасниць серед усіх Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад. Серед учасників були 1052 партнери Unified Sports, понад 20 000 волонтерів, 1429 тренерів і понад 500 000 глядачів. Ігри транслювали 60 станцій у 183 країнах світу.

З 17 по 25 червня 2023 року в Берліні та вперше в Німеччині відбулися Всесвітні ігри Спеціальної Олімпіади, в яких взяли участь 176 делегацій, майже 7000 атлетів і партнерів по команді з Об'єднаного спорту. До них приєдналися 3000 тренерів і 18 000 волонтерів. Рекордні 1800 міжнародних ЗМІ та спортивних журналістів, які представляють 90 країн, були в Берліні, щоб висвітлювати Ігри, а 330 000 глядачів мали можливість спостерігати за змаганням. Кількість жінок серед учасників змагань зросла до 48,1%, що на 10,7% більше, ніж на Всесвітніх іграх 2011 року. Вперше на Іграх в Берліні була представлена програма «Молоді атлети» (Special Olympics Young Athletes). На XVI Всесвітніх Іграх змагання проводилися з 24 видів спорту.

Узагальнені відомості про Всесвітні ігри Спеціальних Олімпіад наведено у табл.11-12. Зменшення кількості атлетів-учасників останніх ігор, при збільшенні кількості країн-учасниць зумовлено запровадженням кількісних квот для Національних програм Спеціальних Олімпіад.

Аналіз динаміки кількості учасників Ігор Спеціальних Олімпіад, програм Ігор Спеціальних Олімпіад, основних історичних подій адаптивного спорту в цілому та Спеціальних Олімпіад зокрема дозволив нам визначити періодизацію

ігор Спеціальних Олімпіад. У Іграх Спеціальних Олімпіад яскраво проявляються три періоди розвитку:

- I період – **1968-1987 рр.** – період до офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад Міжнародним олімпійським комітетом; проведення I-VII Міжнародних ігор Спеціальних Олімпіад.
- II період – **1991-1999 рр.** – період після офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад Міжнародним олімпійським комітетом; набуття Іграми Спеціальних Олімпіад всесвітнього характеру, залучення до них національних програм новопроголошених незалежних; проведення VIII-X Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад.
- III період – з **2003 року** – період глобалізації руху Спеціальних Олімпіад; з XI Всесвітніх літніх ігор Спеціальних Олімпіад, що були проведені за межами США в м. Дублін (Ірландія).

Отже, ігри Спеціальних Олімпіад включають літні та зимові. Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад проводяться з 1968 р., зимові ігри - з 1977 р., нині раз на чотири роки. Національні ігри Спеціальних Олімпіад можуть проводитися щороку. Окружні, місцеві ігри проводяться щороку. Інші спортивні змагання в межах Спеціальних Олімпіад визначаються як "Спеціальні Олімпіади з виду спорту", наприклад, "Турнір Спеціальної Олімпіади з баскетболу", "Змагання Спеціальної Олімпіади з водного спорту" тощо.

Спеціальні Олімпіади відрізняються від усіх інших відомих спортивних заходів. Зокрема, вони складаються з двох повноцінних програм - культурної і спортивної.

Таблиця 11

Хронологія літніх ігор Спеціальних Олімпіад

Проведення ігор			Кількість учасників	
Ігри	рік	місто	спортсменів	країн
I	1968	Чикаго, США	1000	2
II	1970	Чикаго, США	2000	4
III	1972	Лос-Анжелес, США	2500	4
IV	1975	Маунт Плезант, США	3200	10
V	1979	Брокпорт, США	3555	21
VI	1983	Батон-Роудж, США	4000	51
VII	1987	Саус Бенд, США	4700	70
VIII	1991	Міннеаполіс – Сан-Пауло, США	6000	107
IX	1995	Нью-Гейвен, США	7200	145
X	1999	Раллі, США	7000	150
XI	2003	Дублін, Ірландія	7000	160
XII	2007	Шанхай, Пекін	7000	165
XIII	2011	Афіни, Греція	7500	175
XIV	2015	Лос-Анжелес, США	6500	177
XV	2019	Абу-Дабі, ОАЕ	7500	190
XVI	2023	Берлін, Німеччина	7287	176

Таблиця 12

Хронологія зимових ігор Спеціальних Олімпіад

Проведення ігор			Кількість учасників	
Ігри	рік	місто	спортсменів	країн
I	1977	Стім Боунт Спрінгз, США	285	2

II	1981	Виллидж оф Смоглерз Нотч Стоу, США	600	2
III	1985	Парк Сіті, США	800	14
IV	1989	Рено-Лейк-Тахо, США	1400	18
V	1993	Зальцбург Шладмінг, Австрія	1600	53
VI	1997	Торонто – Коллінгвуд, Канада	1780	82
VII	2001	Анкорідж, США	2000	85
VIII	2005	Нагано, Японія	1800*	80*
IX	2009	Бойсе, США	2000	85
X	2013	Пхенчхан, Південна Корея	3300	111
XI	2017	Граз, Шладмінг, Австрія	2277	113
XII	2022	Казань, росія	відмінені	

Примітка. * – орієнтовна кількість

Тенденції розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад:

- Хвилеподібно-позитивна динаміка усіх показників розвитку із деяким вповільненням темпів приросту, що пов'язано з поступовим досягненням їх граничних, для теперішнього етапу, величин.
- Регіональна диспропорція в кількісних та якісних показниках розвитку, переважання програм регіонів Східної Азії та Азійсько-Тихоокеанського за кількісними, та суттєве переважання регіону Північної Америки за якісними, в т.ч. економічними показниками.
- Розширення напрямів діяльності, широка підтримка волонтерських програм, що охоплюють як адаптовані спортивні програми («Партнерський спорт», «Програма розвитку рухової активності», «Молоді атлети» тощо), так і соціальні програми неспортивного характеру («Здорові атлети», «Програма лідерства атлетів», «Смолоскиповий пробіг» тощо), паралельний розвиток яких максимально сприяє реалізації завдань руху Спеціальних Олімпіад.
- Глобалізація міжнародного руху Спеціальних Олімпіад, що полягає у створенні та ефективному функціонуванні акредитованих програм в переважній більшості країн світу, в розширенні географії місць проведення масштабних заходів, в тому числі проведення Всесвітніх ігор за межами США, при збереженні, разом з тим, переваги акредитованих програм Північноамериканського регіону.
- Поєднання широкої волонтерської підтримки різних аспектів діяльності Спеціальних Олімпіад з переходом до високопрофесійних підходів в забезпеченні тренувального процесу та організації змагань: сертифікація тренерів, вимоги щодо їх спеціальної підготовленості чи освіти, он-лайн тренінги, пошук додаткових шляхів залучення тренерських кадрів.
- Орієнтація в підборі видів спорту для атлетів з порушеннями інтелектуального розвитку на рівень їх популярності в суспільстві, виражений пріоритет легкої атлетики та футболу в переважній більшості акредитованих програм Спеціальних Олімпіад.
- Максимальне використання медіа-ресурсів, тісна співпраця з засобами масової інформації, ребрендинг Спеціальних Олімпіад, уніфікація термінологічних підходів.

3.2.Програма ігор Спеціальних Олімпіад

Програма ігор Спеціальних Олімпіад характеризується постійним

збільшенням видів спорту.

На відміну від програм Олімпійських і Паралімпійських ігор, під час формування яких види спорту не лише додавались, але і вилучались, види спорту до програми Спеціальних Олімпіад весь час лише додаються. На сьогодні загальна кількість видів спорту, що може включатися до програми Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад складає 24 видів спорту (видів змагань).

Таблиця 13

Види спорту у програмах Всесвітніх літніх ігор Спеціальних Олімпіад

Рік та місце проведення ігор	Легка атлетика	Плавання	Баскетбол	Гімнастика	Ролер-скейтинг	Софтбол	Боулінг	Велоспорт	Волейбол	Кінний спорт	Теніс	Настільний теніс	Бочі	Параліфтинг	Футбол	Гандбол	Вітрильний спорт	Гольф	Бадмінтон	Дзюдо	Крикет	Каякінг	Плавання на відкритій воді	Тріатлон	Пляжний волейбол	Хокей на траві	Футзал	
1968, Чикаго																												
1970, Чикаго																												
1972, Лос-Анжелес																												
1975, Маунт Плезант																												
1979, Брокпорт																												
1983, Батон-Роудж																												
1987, Саус Бенд																												
1991, Міннеаполіс																												
1995, Нью-Гейвен																												
1999, Раллі																												
2003, Дублін																												
2007, Шанхай																												
2011, Афіни																												
2015, Лос-Анджелес																												
2019, Абу-Дабі																												
2023, Берлін																												

Примітки:

- – види програми;
- – національно-популярні види спорту
- - демонстраційний вид спорту

Національні програми Спеціальних Олімпіад докладають зусиль для проведення в кожних іграх максимальної кількості змагань, особливо спортивних ігор, що вони дають можливість спортсменам відчувати себе частиною команди та сприяють розвитку у осіб з порушеннями інтелектуального розвитку фізичних і психічних якостей, необхідних у повсякденному житті.

Таблиця 14

Види спорту у програмах Всесвітніх зимових ігор Спеціальних Олімпіад

Рік та місце проведення ігор	Лижний спорт	Фігурне катання	Ковзанярський спорт	Гірськолижний спорт	Хокей на підлозі	Сноубордінг	Сноушуйнг
1977, Стім Боунт Спрінгз							
1981, Смоглерз Нотч Стоу							
1985, Парк Сіті							
1989, Рено-Лейк-Тахо							
1993, Зальцбург-Шладмінг							
1997, Торонто-Коллінгвуд							
2001, Анкорідж							
2005, Нагано							
2009, Бойсе							
2013, Пхенчхан, Південна Корея							
2017, Граз, Шладмінг, Австрія							

Примітки:

- – види програми;
- – національно-популярні види спорту

До 2020 року зимові та літні види спорту в Спеціальних Олімпіадах класифікувалися на: офіційні, визнані та локально-популярні (національні) на підставі критерію поширеності, тобто кількості програм, які включають цей вид спорту у змагання.

У 2020 році Виконавчий комітет затвердив зміни до ст. 1 Правил спортивних змагань Спеціальної Олімпіади. У нових Правилах офіційний список літніх, зимових, місцевих та визнаних видів спорту замінено на таблицю критеріїв категорій видів спорту, в якій акцент ставиться на опис участі на підставі чотирирівневої моделі та на класифікації змагань.

В «Офіційних загальних правилах Спеціальної Олімпіади» зазначено, що межах руху проводяться тренування та змагання з місцевих, регіональних та міжнародних видів спорту. Ці види спорту розділені на чотири рівні, залежно від кількості спортсменів, залучених до занять тим видом спорту, та наявності міжнародного координаційного органу з питань спорту (табл. 15). Види спорту 1-ого рівня автоматично включаються до програми Світових ігор. Кількість спортсменів, залучених до занять видом спорту визначається щорічно.

Special Olympics, Inc. (SOI) має всю повноту повноважень щодо визначення часу та порядку класифікації видів спорту. Міжнародної Організації Спеціальних Олімпіад інформує всі національні Програми про поточні рівні визнання всіх видів спорту.

Таблиця 15

	Рівень 1	Рівень 2	Рівень 3	Рівень 4
Всесвітні	Автоматичне	Відповідає	Відповідає	Відповідає

ігри	включення у Всесвітні ігри	вимогам для включення у Всесвітні ігри, згідно рішення Відділу з видів спорту SOI або за пропозицією Місцевого організаційного комітету зі схваленням SOI	вимогам для включення у Всесвітні ігри, згідно рішення Відділу з видів спорту SOI або за пропозицією Місцевого організаційного комітету зі схваленням SOI	вимогам для включення у Всесвітні ігри, згідно рішення Відділу з видів спорту SOI або за пропозицією Місцевого організаційного комітету зі схваленням SOI
Програми, що беруть участь – літні види спорту	Щонайменше 110 акредитованих програм з 7 регіонів проводять змагання з цих видів спорту на Іграх програмного рівня	Щонайменше 55 акредитованих програм з 4 регіонів проводять змагання з цих видів спорту на Іграх програмного рівня	Щонайменше 12 акредитованих програм з 2 регіонів проводять змагання з цих видів спорту на Іграх програмного рівня	Щонайменше 1 акредитована програма проводить змагання з цього виду спорту на Іграх програмного рівня
Програми, що беруть участь – зимові види спорту	Щонайменше 35 акредитованих програм з 4 регіонів проводять змагання з цих видів спорту на Іграх програмного рівня	Щонайменше 20 акредитованих програм з 3 регіонів проводять змагання з цих видів спорту на Іграх програмного рівня	Щонайменше 12 акредитованих програм з 2 регіонів проводять змагання з цих видів спорту на Іграх програмного рівня	Щонайменше 1 акредитована програма проводить змагання з цього виду спорту на Іграх програмного рівня
Участь спортсменів і партнерів	Мінімальна кількість спортсменів/партнерів: 100 тис. для літніх ігор та 10 тис. для зимових	Мінімальна кількість спортсменів/партнерів: 20 тис. для літніх ігор та 5 тис. для зимових	Мінімальна кількість спортсменів/партнерів: 1 тис.	Мінімальна кількість спортсменів/партнерів: 100
Визнання федерації	Міжнародна федерація визнана Світовою асоціацією міжнародних федерацій (Global Association of International Federations, GAISF)	Міжнародна федерація визнана Світовою асоціацією міжнародних федерацій (Global Association of International Federations, GAISF)	Міжнародна федерація визнана Світовою асоціацією міжнародних федерацій (Global Association of International Federations, GAISF)	Діє Національний регулюючий орган
Правила	Стандартизовані правила Спеціальної	Стандартизовані правила Спеціальної	Стандартизовані правила Спеціальної	Правила Спеціальної Олімпіади

	Олімпіади публікуються та однаково застосовуються на рівні Програмних, Регіональних та Всесвітніх змагань	Олімпіади публікуються та однаково застосовуються на рівні Програмних, Регіональних та Всесвітніх змагань	Олімпіади публікуються та однаково застосовуються на змаганнях Національних програм	застосовуються на змаганнях програмного рівня
Тренерська діяльність	Затверджені SOI матеріали для тренувань	Затверджені SOI матеріали для тренувань	Затверджені SOI матеріали для тренувань	Матеріали для тренувань за акредитованими програмами
Охорона здоров'я	Медичний консультативний комітет SOI провів оцінку ризиків для здоров'я та безпеки людини	Медичний консультативний комітет SOI провів оцінку ризиків для здоров'я та безпеки людини	Медичний консультативний комітет SOI провів оцінку ризиків для здоров'я та безпеки людини	Акредитована програма комітет SO провів оцінку ризиків для здоров'я та безпеки людини

У Спеціальних Олімпіадах визначено також види спорту, що потребують попереднього затвердження рішенням Special Olympics, Inc.

Контактні види спорту, бойові єдиноборства (крім дзюдо), санний спорт, автоспорт, повітряні види спорту, кульова стрільба та стрільба з лука класифікуються як популярні види спорту на місцевому рівні, що вимагають попереднього затвердження рішенням Міжнародної Організації Спеціальних Олімпіад.

Перелічені види спорту не відповідають прийнятим Міжнародною Організацією Спеціальних Олімпіад мінімальним нормам охорони здоров'я і безпеки. Змагання з цих видів спорту піддають спортсменів невинувато високим ризикам для здоров'я чи безпеки. Таким чином, жодна акредитована програма не може пропонувати тренування або змагання у будь-якому згаданому виді спорту без схвалення Консультативного комітету зі спортивних правил.

Запити на дозвіл на включення цих видів спорту повинні супроводжуватися запропонованими правилами та стандартами безпеки.

В межах руху Спеціальної Олімпіади розвиваються наступні види спорту:

•**літні види спорту:** легка атлетика, бадмінтон, баскетбол, боулінг, бочі, велоспорт, вітрильний спорт, волейбол, гандбол, гольф, дзюдо, катання на роликівих ковзанах, каякінг, кінний спорт, крикет, настільний теніс, нетбол, плавання, плавання на відкритій воді, пауерліфтинг, футбол, софтбол, спортивна гімнастика, теніс, триатлон, художня гімнастика, чирлідінг;

•**зимові види спорту:** лижні перегони, гірськолижний спорт, фігурне катання, ковзанярський спорт, хокей на підлозі (флорхокей), сноушуйнг, сноубординг, флорбол, танцювальний спорт.

Система змагань в Спеціальних Олімпіадах побудована так, щоб бути доступними для атлетів з різними фізичними можливостями. В переважній більшості видів спорту проводяться змагання для осіб з низьким рівнем

підготовленості – ведення м'яча в баскетболі; лижні гонки на дистанціях 50 і 100 м; змагання зі спуску на 10 м у гірськолижному спорті тощо.

Рекомендована література

Основна:

1. Бріскін Ю. А. Спорт інвалідів : [підруч. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту] / Ю. А. Бріскін. – Київ : Олімпійська література, 2006. – 263 с. – ISBN 966-7133-79-6.
2. Бріскін Ю. А. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади : навч. посіб. – Львів : Ахіл, 2003. – 128 с.
3. Бріскін Ю. А. Організаційні основи Паралімпійського спорту : навч. посіб. – Львів : Кобзар, 2004. – 180 с., іл.
4. Бріскін Ю. А. Вступ до теорії спорту інвалідів : навч. посіб. / Ю. А. Бріскін, А. В. Передерій. – Львів : Априорі, 2008. – 70 с.
5. Курс лекцій з дисципліни „Адаптивний спорт” для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт XI-й с. (денна форма навчання), XIII-й с. (заочна форма навчання) / уклад. Нерода Н. В. – Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2023. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/>
6. Передерій А. В. Спеціальні Олімпіади в сучасному світі : монографія / А. В. Передерій. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 296 с.
7. Розторгуй М.С. Підготовка спортсменів у силових видах адаптивного спорту : монографія / Марія Розторгуй. – Львів : ЛДУФК, 2019. – 332 с.

Допоміжна:

1. Бріскін Ю. А. Класифікаційні стратегії Паралімпійського спорту / Бріскін Ю. А., Передерій А. В. //Оздоровча і спортивна робота з неповносправними / за заг. ред. Бріскіна Ю., Линця М., Боляха Е., Мігасевича Ю. – Львів : Видавець Тарас Сорока. – 2004. – С. 22–29.
2. Гончаренко Є., Когут І. формування міжнародної системи адаптивного спорту для людей з відхиленнями розумового розвитку //Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2022. – №. 3. – С. 69-74.
3. Гончаренко Є., Когут І. Сталий розвиток Спеціальних Олімпіад: стратегічний план розвитку //Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2021. – №. 4. – С. 59-64.
4. Матвеев С. Ф. и др. Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів. – 2011.
5. Передерій А. В. Теоретико-методичні підходи до періодизації багаторічної підготовки спортсменів у адаптивному спорті / Передерій А. В., Розторгуй М. С. // Спортивний вісник Придніпров'я. –2016. – № 1. – С. 91–95.
6. Розторгуй М. Підготовка спортсменів з інвалідністю на етапі спортивно-реабілітаційної підготовки в силових видах спорту / Марія Розторгуй, Аліна Передерій // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2018. – № 1(41). – С. 61–66.
7. Хіменес Х. Р., Задорожна О. Р. Адаптивний спорт у системі цінностей сучасного українського суспільства. – 2018.

8. Organizational basics implementation of the programs of Special Olympics / Yevgenij Prystupa, Alina Perderiy, Yuriy Briskin, Maryan Pityn // Harvard Journal of Fundamental and Applied Studies. – 2015, – N 1(7), Vol. 8. – P. 266–272.
9. Roztorhui M. The training system of athletes with disabilities in strength sports / Mariia Roztorhui, Alina Perederiy, Yuriy Briskin, Olexandr Tovstonoh // Sportlogia. – Banja Luka, 2018. – Т. 14, N 1. – P. 98–106.
10. Чернявський І. С. Проблеми розвитку адаптивного спорту. – 2015.

Інформаційні ресурси інтернет:

1. Мультимедійне забезпечення лекційного курсу.
2. Міжнародний паралімпійський комітет – офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.paralympic.org
3. Національний комітет спорту інвалідів України – офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.paralympic.org.ua
4. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад – офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.specialolympics.org/>
5. Міжнародний комітет спорту глухих – офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.deaflympics.com/>